

Benedek Elek
Kismama könyve

Budapest
Singer és Wolfner kiadása
1895

A mű elektronikus változatára a Nevezd meg! - Így add tovább! 4.0 Nemzetközi (CC BY-SA 4.0) Creative Commons licenc feltételei érvényesek. További információk: <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/deed.hu>

Elektronikus változat:
Budapest: Magyar Elektronikus Könyvtárért Egyesület, 2017
Készült Sólyom László köztársasági elnöki támogatási keretéből.
Készítette az Országos Széchényi Könyvtár E-könyvtári Szolgáltatások Osztálya
ISBN 978-963-417-165-2 (online)
MEK-15027

TARTALOM

A csunya gyerek.

Az ötödik.

A kismama utazik.

Felvonulás a bimbódomb-úton.

Tanulmány a szárazdajkaságról.

Viszik a bölcsőt...

Heti jelentés.

Gyerek-lázadás.

Dódi és Dédi.

Kicsi falum, Isten veled!

Aranyvirág az iskolában.

Hírek az iskolából.

Az előköszöntő.

Mit csinálnak a gyerekek?

A német hét.

Mama nélkül

Piros czédula.

Fecskefészek a templomban.

Dal a takarékoságról.

Az első hó.

Vakáció után.

A csunya gyerek.

Isten bocsássa meg a gyöngeségünket, egy kicsit elszontyolodtunk, mikor Gólyáné asszony-ság a kék szalagos pólyaruhában bemutatta a - negyediket.

- Tessék, itt a kisasszony.

Össze-visszacsókolgtuk a babát, aztán jobban szemügyre vettük, sorba vizsgáltuk a haját, a homlokát, a szemét, az orrát, a száját s próbáltuk felosztani egymás között.

- A tied a haja.

- A tied meg az orra.

- Bocsánat, az orra nem az enyém.

- De bizony a tied, még a szeme is.

Az osztály sehogysen sikerült. Egyik sem akarta elvállalni a negyediket. Határozottan csunya volt.

- Ha legalább fiú volna!

- Mi lesz vele a nénje mellett?

- Bizony, mintha már hallanám a megjegyzéseket: milyen szép két leány - az egyik.

- Istenem, Istenem, mért nem született fiúnak!

Jöttek látóba bácsik, nénik. Persze mind megmustrálták s mi félénken vártuk a véleményt. Mondhatták: „jaj de szép baba!” - tudtuk, hogy csak nem akarnak megszorítani. S ez a gondolat még jobban elszomorított. De voltak őszinte bácsik és nénik is. Nem mondták, hogy: ez bizony csunyácska, de olyan különös, vontatott hangon, hogy a szivünkbe nyilallott minden szó - konstatálták: csi-nos, igazán csi-nos babácska.

Végre is beletörődünk: csunya gyerek Lola, punktum. A fő, hogy jó és egészséges legyen. Nekünk így is szép. Sőt tán szép is volna, ha a másik nem volna olyan nagyon szép.

Lolának, míg ölbeli baba volt, minden rettentően állott. Nekünk legalább úgy tetszett. A nénjére reáakaszthattak akármit: ha a fejére kötöttek egy törülő rongyot, az is „illett neki rettenetes”. Lolácska fejről lerítt a legszebb kalap, a legcsinosabb főkötő.

- Istenem, Istenem, mit csináljunk ezzel a gyerekekkel!

Aztán ismét vigasztalni kezdtük egymást. Széttékintettünk ismerőseink körében és sorba vettük a csunya asszonyokat, lányokat, a kiket azonban megszépít a kedvességük, az okosságuk, a szellemességük.

- Hátha ő is kedves lesz, okos lesz, szellemes lesz.

- Sőt erre fogadást is mernék ajánlani, feleség. Nézd ezt a nefelejtsekéket szemét. Láttál ennél okosabb szemet?

- De az orra!

- Kinővi. Meglátod, hogy kinővi. Persze, hogy ehhez a kicsi arcához nagyocská az orrocskája, de mondom, hogy kinővi!

- A szája szabályos volna...

- Akkora, mint egy cseresznye.

- Az arcbőre is finom volna...

- Sőt legfinomabb valamennyié közt! Ide állítsam a többi gyereket?

Lolácska éppenséggel nem látszott törődni velünk. Viczkádozott a dada ölében, mint egy halacska a napsugaras patakban, kacsókáival kapkodott, a szájacskáját tátogatta, mint egy madárka. Őt nem bántották bús gondolatok, szépnek látta a világot, abban kétség kívül magát is. Örült az életének.

Na, telt, mult az idő. Lolácska egy napon, hosszabb előkészület után, addig tátogatta a szájacskáját, addig erőlködött, míg csak kiröppent az első szó: *mama!*

Ezzel az egyszóval fölverte az egész házat.

- Hallod, azt mondta: mama! Mondjad még egyszer aranyom: mama.

Lolácska összeszedte magát s kivágta újra: ma-ma!

- Mondjad most: a-pa.

Mondá Lolácska: a-pa. S mikor látta, hogy az egész háznépe ezen nevet, mind őt fogják körül, hamiskásan hunyorgatott a szemével s elkezdte hadarni: mama, apa, mama, apa.

- No, de ilyen okos gyerekünk még egy sem volt! - Ilyen piczi korban!

Marci is erősítette, hogy ő még ily csodát nem látott. Mi magunk sem.

Jöttek hozzánk bácsik, nénik - Lolácska mindenkinek a nyakába repült. Idegennek, rokonnak czirógatta az arcát, hozzá simult s olyan édes hangon tudta mondani: édi!

Egyszerre csak attól kezdtünk félni, hogy a bácsik, nénik fölfalják a gyereket. Most már töredelmes vallomásokat is tett egyik-másik.

- Hallod, nem akartalak *akkor* megszorítani, de oly csunya volt ez a kis leány. Hogy megszépült! Ez igazán csoda.

Lolácskának pedig még most is nagyocska volt az orrocskája, az arczocskája pedig kicsike. Hanem a szeme, a kék szeme az mindig nevetett. A szája, az meg nem állott. S olyan édesen, olyan cziczásan még gyerek nem simult hozzánk és akárkihez, mint ez a „csunya gyerek”.

Kedves volt, aranyos volt, csókolni való volt minden mozdulata. Ahogy a maga lábára állhatott, nem birt vele az egész ház. Benne volt száz fiúnak a pajkossága, száz leánynak a kedvessége.

S a mint nőtt Lolácska, valóságos udvara támadt az ismerősökből. Mindenki őt becézte. A mélázó Aranyvirág háttérbe szorult a szépségével. Lolácska elkövethetett akármi csintalan-ságot: a bátyjai védelmükbe vették: - Ne bántsd, mamám, hisz még nincs elég esze. Majd két-három év múlva megverheted, ne bántsd most!

Áradozva hirdették mindeneknek: Nincs ilyen kedves kis leány kerek e világon!

El kellett hinnünk.

Sőt már hiszszük is igazán. Úgy tetszik nekünk, hogy már az orrocskája sem nagyocska.

- Ugy-e mondtam, hogy kinővi?

Gömbölyödő, piros arczába úgy beillik az orrocskája, mintha utólagosan hozta volna a gólya - megrendelésre. Az egér bujjék el a fogacskáival, mikor a Lolácska szája nevetésre nyílik s megvillannak piczi fogacskái, azt hiszed egyenest az égből röppent ide ez a „csunya gyerek”.

Most már csak úgy affektáljuk az idegenek előtt: csunya, de kedves. Előre tudjuk, hogy hevesen protestálnak. Mit! ez csunya! Hát adjátok nekem ezt a csunya leányt.

- Ó, persze!

Minden nappal nő a szépsége, mert minden nap okosabb, kedvesebb. Kedves, ha az asztali imáját összezavarja, hadarván: ati italt adott, neve áldott annak ételt legyen, amen; kedves, ha ebéd helyett mindig vacsorát köszön meg: kedves, ha százszor kérdez meg valamit s nem hagy békét, míg kielégítő választ nem kap; kedves, ha minden látogatót ezzel fogad: én ma éjjel nem... bizon isten nem!... Hát ha egy gyermek kedves, attól aztán minden kedves.

Hiába vacsoráltatod meg korán, hiába fekteted le, azt hiszed, már régen alszik, egyszerre csak, mikor te is vacsorához ülsz, fölpattan az ágyában.

- Mama, mit esztek?

- Kenyeret meg a belét. Aludj.

Erre Lolácska kijelenti, hogy az ő lába fáj.

- Nem fáj a lábad, aludj.

- Fáj a lábam, ismétli Lolácska tizszer-húszszor.

Mama levág egy faláska sajtot s oda nyújtja neki.

- Még mindig fáj a lábad?

- Már nem fáj.

- Aludj hát.

De Lolácska még egyebet is lát az asztalon. Ahol ni, ott sárgállik egy kosárka narancs. Ő ebből is részesedni akar. De már most más fogáshoz folyamodik.

- Mama! tap a Majczi najancsot?

- Nem!

- Hát a Jantyi?

- Ő sem.

- Hát a Majiszta?

- Ő sem.

- Adjál netit najancsot!

Úgy a szivéből kéri, hogy adjon a mama narancsot a többieknek! El nem alszik, míg a gyerekek narancsot nem kapnak. Tudja, hogy akkor ő is kap.

Lemajszolja a narancs belét, a haját már álmosan ejti ki a kezéből. Valamit motyog még, aztán leragad a szeme. Már álmodik is valamit: mosolyog az arcza, a szája.

Bizonyosan narancsligetben jár.

Az ötödik.

Nincs a gólyánál hamisabb madár. Őszenek évadján úgy tesz, mintha vándorútra kelne melegebb hazába s vélnéd, hogy tavaszig nem látod fehér szárnyát, hosszú piros csőrét, nem halod kelepelését. De nem igaz, nem vándorol a gólya melegebb hazába, nem jön vissza tavasszal: egyszerűen el sem indulnak, itt maradnak köztünk. A mi gólyánk (mert minden háznak megvan a saját külön gólyája) - a leghamisabb valamennyi között. Mert a mi gólyánk - ha igaz, a mit egyszer Marczi gyereknek meséltem - miután meghozta a negyediket, vándorútjában beleesett a tengerbe, annak is a közepébe s ottan halt meg szörnyű halálával. Hogy megsiratta Marczi gyerek! Tengerbe veszett az a kedves gólya-madár, a ki hozta őt, Jankót, Aranyvirágot, Lolit, - ki hoz ezután gyereket?

Hát ezen én magam is sokat keseregetem.

Istenem, istenem, ki hoz ezután gyereket? De még többet gondolkoztam azon, hogy ha mégis-mégis (mert történnek csodák a világon) egy szép napon vagy éjjelen beröppen az én tengerbe fult gólyamadaram: micsoda bolond mesét tálalok fel Marczi gyereknek. Pedig már láttam is odafent a magasságos levegőégben, a bodros báránnyal fellegelgen túl, mintha meglebbenne hófehér szárnya egy gólyamadárnak; mintha láttam volna megvillanni hosszú, piros csőrét, s úgy tetszett nekem, hallottam kárörvendő kelepelését is. Mind ezt kelepelte:

Kelep, kelep, élek még,
Egy babácskát viszek még.

Ez így tartott több hónapokon keresztül, míg végre is egy erős elhatározással magam köré gyűjtém a gyerekeket s mondtam nekik megilletődött hangon.

- Gyerekek, ma éjjel furcsa álmot láttam.

- Mit, apa, mit? mondd el, mondd el!

- Hát gyerekek, meglátogatott a gólya.

- A gólya? Hiszen az bele esett a tengerbe!

- Hiszen éppen az a furcsa. Beleesett, de nem halt belé. Valami csudálatos módon megmenekült. Ő mesélte nekem, hogy már háromszor is alámerült, de összeszedte az erejét s fölbukkant a víz színére. Mikor harmadszor fölbukkant, épp akkor ért közelébe egy rengeteg nagy hajó. Meglátták a hajós emberek s elkezdették kiabálni: ni, egy gólya! Az ám, egy gólya. Úgy látszik, eltörött a szárnya! Vagy tán elfáradt szegény. Mentsük meg a nyomorultat.

- No én meg nem menteném, - mondotta durva hangon egy matróz. - Legalább nem visz gyereket szegény ember házához.

- Hadd vigyen, - monda egy másik - a gyerek áldás a háznál. S a ki ezt mondta, ledobott egy vékony kötelet. Lekialtott: Kapaszkodj bele, gólyamadár! Belekapaszkodtam. Egy szempillantásra fent voltam a hajó fedélzetén.

- Ó, hála istennek! Hát enni adtak-e szegénynek?

- Adtak, gyerekek, adtak. Jól tartották a gólyamadarat. Mikor aztán jól kipihente magát, nagy hálálkodással elbúcsúzott a hajós emberektől.

- Az isten áldja meg a jó embereket!

- S mit mondott még?

- Egyebet nem mondott?

- De mondott, gyerekek, egyebet is. Azt mondta: már rég nem hozott ide gyereket.

- Az igaz!

- Jaj, csak hozna!

- Kérdezte: fiút hozzon-e vagy leányt?

Mondám én: mindegy nekem, gólyamadár, fiu vagy leány léssen, csak *jó* gyermek legyen. A gólya mosolygott - és elrepült. Én meg fölébredtem.

- A dója mosolygott és elrepült!...

- Igen, a gólya mosolygott s elrepült.

- S mikor jó vissza?

- Mit tudom én, mikor álom volt az egész? Talán eljő, talán el sem jön soha...

Hanem ezzel a gólya napirendre került. Meg-megleptem a gyerekeket, a mint hosszan, sokáig elálldogálnak az ablak mellett s néznek a végtelenségbe: hol tűnik fel gólyamadár, csőrében egy szárnyavesztett angyalkával. Napok multak, hetek multak, de ő csak nem érkezik...

- Talán el sem jön...

- Bizony ne is jöjjön ebben a nagy hidegben, majd adnék neki!

De hát éppen abban van a gólyáék javíthatatlan hunczutsága, hogy nem törődnek az időjárásával. Mindegy nekik meleg nyár, hideg tél, napfény, hózivatar.

Persze, hogy sötét éjnek éjszakáján, szélben, hózivatarban jött meg. S ők olyan édesen aludtak. Nem hallották, mikor gólyamadár megkopogtatta az ablakot: hamar, nyissátok ki. Aludtak édesen. Még este az anyai csók altatta el... vajjon reggel nem ébrednek-e bús árvaságra?

De az ötödik olyan lármával állított be, hogy felébredt mind a négy. Előbb a kis lányok. Egyszerre csak felültek az ágyukban.

- Loli! Hallod? Itt a baba, - szólal meg Aranyvirág.

- Dója hozta?

- Persze, hogy a gólya. Apa, hozd ki a babát. Mutasd! Aranyos apám, mutasd!

- Csitt, aludjatok!

Erre már nagyot nyújtózkodnak a fiúk is. Ők is megéreztek valamit. Az ám, már ülnek is.

- Itt a gólya, fiúk! Meghozta a babát! - jelenti Aranyvirág.

- Hol van? hol van? Apa, mutasd a gólyát!

Ez már *a gólyára* kíváncsi. Szeretné már egyszer látni.

- A gólyát? No, azt nem látod meg. Az ügyetlen! Szinte elejtette a babát, a mint kopogtatott. A mama szinte elájult ijedtében. Haszontalan gólya! Nem is adtam vacsorát neki. Ide ugyan többé be ne tegye a lábát, azt mondom!

Hanem a babát azért (ha a gólyát nem is) még éjjel bemutatom. Sorba puszilják.

- Csakhogy le nem esett!

- Csakhogy meg nem fagyott.

- Édes testvérkém!

- Ajanosz babitám!

Alig tudom kifejtetni a kezükből, úgy ölelik, úgy csókolják.

A leányok jobb szerették volna, ha leány, a fiúk azonban roppant nagyra vannak vele, hogy ez is fiú. Most már lehet kettesben lovazni.

Nagy az öröm a gyerek-szobában, csak én járok-kelek lehajtott fővel, mintha valamin tünődném, nagyon évelődném. Észre is veszi az „öreg”.

- Mi bajod, édes apám?

- Hej fiam, sok a gondom. Négy gyereket csak el tudtam tartani valahogy, de mi lesz az ötödikkel? Ezután sem lesz több pénzem, tehát az ötödiknek már nem jut semmi. Ha csak... igazán nem tudom, hogy lesz, mint lesz...

- Ó, édes apám, hát mind a négyen adunk egy kicsit a magunk ételéből! Én az uzsonna-kávémát egészen odaadom!

- Bizony, barátom, valahogy így kell csinálni. Máskülönben vissza kell küldenem a gólyával...

- Ne! Ne! Azt nem engedjük!

S körülfogtak mind a négyen: ne, ne küldd vissza!

De azóta nincs nyugalom a gyermekszobában. Mert ha sir az ötödik, mindig a gólyát emlegetem. Vissza, igen, vissza fogom küldeni azt a sirós gyereket!

- De hisz még nincs esze, apám! Várj két-három esztendeig, s ha akkor is ilyen sirós lesz, akkor küldd vissza.

Közben a hány gyerek, mind fölfegyverkezve áll az ablaknál. Az egyik puskával, a másik kivont karddal, a harmadik a kicsi seprőnyéllel, a negyedik (hej, te negyedik, te, nem te vagy már a „becze”) egy főzőkanállal strázsál.

Hát jere gólya, ha mersz!

Olyan nyugodtan megyek a klubba. Nincs az a gólya, a ki az ötödiket visszavigye.

A kismama utazik.

Úgy hallom, hogy az a vidék, melyen keresztül robogott velem a vonat, a legszebb vidéke szeretett hazámnak. Virágos réteket hasít ketté a sínpár s körös-körül egetverő hegyek, rengeteg erdőségek. Hallottam, mielőtt útra keltem, hallottam a kupéban, hallom azóta is, hogy visszakerültem, de látni nem láttam. Sötét, nehéz fellegek borongtak az égen, ködös homály borult a virágos rétre, a komor, méltóságos hegyekre.

A hány ujságot találtam a központi pályaudvarban, mind összevásároltam. Még azokat is, melyeket itthon ingyért sem olvasok. Istenem, de nagy jótétemény az ujság - úton! Még akkor is, ha a vasút virágos rétek, egetverő hegyek közt szalad végig. Még akkor is, ha a levegő-ég kék, mint a nefelejts s az áldott nap megvilágít erdőt, mezőt, a meddig szemed eltekinthet. Hiába, a természet szépségeiben is kifárad a szem s a betűben, a lelkes betűben keres magának pihenőt.

Egyedül valék sokáig. Úgy látszik, a hová én tartok, nem tart senki más. Mind elmentek előttem vagy mind utánam jönnek. Pedig úgy szerettem volna beszélni valakivel. Férfival, asszonynyal, akárkivel, a ki nem ismer engem, a kit nem ismerek én, a kivel majd csak az utolsó stáczió mutatkozunk be...

Hallga, csitt. Mintha jönne valaki. Az ám, itt is van már. Bátortalanul tolja hátra az ajtót, miután már szétekintett, hogy nincs-e egy egészen üres kupé. Nincs, nincs! Be kell lépni, nincs mit tenni. Egy sugár, szelid arcú, fiatal leány. Inkább gyermekleánynak nézem, mint nagy kisasszonynak. Úgy tesz, mintha egy kicsit megbiczczené a fejecskéjét, aztán visszahúzódik s hallom a hangját: erre, dada, erre!

Ihol jön is már a dada. Az ölében egy ugrádozó baba. Utána hordárok loholnak kosarakkal, mindenféle czókmókkal. Tapasztalt szemeim egyszeribe látják, hogy valahol kiürítettek egy gyermekszobát s e kupénak jutott a feladat, hogy az elhagyott puha fészket helyettesítse. Hirtelen összeszedem az ujságaimat, összezsugorodom, a mennyire csak lehetséges s várom a pillanatot, mikor ez a rengeteg sok czókmók elevenen eltemet. Édes halál! Egy baba gügyögése lesz halotti beszédem, sirása a halotti énekem.

...Tehát ez a gyermekleányka mama. Tavaly még a Babatündérnek tapsolt, most meg ennek az eleven kis babának, a ki - ó, hogy a czicza rugja meg! - éppen olyan, mint az édes mamája. Szőke a haja, kék a szeme s szép, mint egy szárnyas angyalka. Es eleven, mint egy ördög. Nagyokat visít a kis mama rémületére, a ki először utazik e szerepében s remeg a gondolattól, hogy az a sarokban meghúzódó úr éppenséggel nem találja édesnek, ezüstcsengésűnek a baba visítozását.

- Csitt, baba, csitt, megver a bácsi!

Ám a baba, úgy látszik, a bátrabb babák közül való s kézzel-lábbal röpül a szakállamnak. Látom, hogy hiányzik neki az édes apa szakálla.

Felajánlom neki udvariasan:

- Itt van, baba, itt van, húzgálja meg jól. Úgy, édesem, úgy...

- Ó uram, - mentegetődzik a kismama. - Milyen alkalmatlanság... de nem volt üres kupé...

- Nem baj az, nagyságos asszonyom, igyekszem megnyugtanni s önkéntelen elmosolyodom a megszólításon. Minél tovább nézem, annál jobban gyermeknek látom a kismamát.

- Önnek bizonyosan van gyereke, - bátorodik neki a kismama s már olyan kedves bizalommal néz rám, mintha együtt utaznánk egy hét óta.

A baba mind nyugtalanabb lesz. Már nem elégíti ki a szakállam, a bajuszom, de sőt a hajam sem. Följárnok neki egy képes ujságot, melyet azon melegében összeszaggat s aztán sírni kezd keservesen. De nem az ujság miatt. A baba éhes.

Bizonyítja a dada is.

- Hígyje meg, nassága, hogy éhes. Már hiába, meg kell szoptatni.

- Hát szoptassa meg, - szólok neki parancsoló hangon, mintha az én gyerekem dadája volna.

A dada szemem közé nevet...

- Az ám, hiszen a nassága szoptat, én szárazdajka vagyok!

A kis mama fülig pirul, én meg zavarodtan keresem a kalapomat. De mire a kalap elő kerül, Erzsike baba már ott csüng a kis mama keblén s olyan jóízűket nyel, olyan édesen szuszog-moszog, hogy én önkéntelenül a kupéban felejtkezem. A kismama szeme szeretettel tapad a pufók arcra s csak nagy ritkán emeli föl szelid tekintetét. Olyan nyugodtan néz rám, mint a ki teljes tudatában van annak, hogy az Isten is örül az ő anyaságának s nincsen abban semmi szégyenleni való, hogy ő szoptatja szivéről szakadt édes gyermekét.

Ezt olvasom ki a szeméből s talán ő is az enyémből.

- Talán éppen most szopik az én fiacskám is, - mondom én.

- Hány hónapos? - kérdi ő.

- Öt lesz három hét múlva, - felelem én.

- Az Erzsike már hét hónapos, - mondja dicsekedéssel ő.

- Hja, - liczitálom túl - de nekem már öt gyerekem van!

- Ugyan ne mondja!

S kétkedőleg mosolyog a kismama.

- Bizony Isten, öt.

- Hogy hívják őket? Mondja el sorban a nevüket.

Feltartom az öt ujjamat s úgy számlálom el. Kezdem a hüvelykujjamon s végzem a kicsikén.

- Képzelem, van nagy élénkség a házuknál.

- De milyen! Majd lesz kegyeteknél is.

- Ó, az sok lenne! Öt gyerek!

- A gyermeket nem szabad sokallani, nagyságos asszonyom.

Szinte így mondtam: gyermekem. Mert igazán gyermek még.

Az igaz, hogy ez az egy baba sem hagyta aludni a kismamát. Pedig kész vagyok bizonyítani, hogy Erzsike egész éjjel alig ébredt föl. Csak a kismama nem mert aludni.

Biztattam egyre: - Ugyan feküdjék már le. Ne nézzen engem fiatal embernek.

- Ó, én ülve is tudok aludni.

Behunyta a szemét, de láttam, hogy nem alszik. Ha a baba megmozdult, mintha nyílból lőtték volna ki, úgy ugrott föl a kismama.

- Csicsiss, baba, csicsiss...

A dajka aludt mélyen és horkolt. Valósággal föllázdattam ellene.

- Úgy látszik, csak azért tartja ezt a leányt, hogy ellenőrizze a dajkálásban, ha t. i. nem alszik!

- Nem merem rábízni.

- Miért?

- Félek, hogy a baba elidegenedik tőlem. (Ó, szeretet, szeretet - anya a te neved!)

- Düljön le egy kicsit, kimerül.

Nagynehezen lenyugtatta a fejét, de a lábát nem tette föl. Csak úgy féltessel aludt, nyomorékon.

Kihúztam neki egy ülést.

- Tegye ide a lábát, ha mondom!

Most már úgy bántam vele, mint egy gyerekkel.

- Félek, elalszom.

- Ne féljen, én majd dajkálom a gyereket.

- Ugyan!

- Mi van abban? Érték én hozzá, gyönyörű prakszisom van.

Ledült s a cipője hegyét rátette az ülésre. Ennél kényelmetlenebbül már feküdni nem lehetett. Így csak egy anya fekhetik.

A baba pedig aludt szépen, édesen. A dada is horkolt rémségesen. A kismama mindegyre föl-ugrott s ijedten nézett körül.

Megnyugtattam:

- Csak aludjék, nem vitték el a babát.

Közbe-közbe a babát betakargattam, de a kismama behunyt szemmel is látta jól.

- Köszönöm, köszönöm...

A magam gyermekeimre gondoltam, a kik épp úgy lerugdossák magukról a takarót. A kiket én minden este sorba betakargatok, mielőtt lefekszem. Önkéntelen megnézem az órát. Tíz óra. Talán éppen most takargatja a mamájuk...

Önzés volt mindaz, mit ez éjen cselekedtem: jól esett a szívemnek, hogy örködhettem egy gyermek édes álma fölött. S meg-megpihenvén tekintetem az ébren alvó kismama gyermek-arczán, nagyobbnak éreztem magamat a valónál, tisztábbnak, nemesebbnek a lelkemet: nem láttam én e szépséges szép, ebben a - hogy is mondják a századvégi irók? - igen, kívánatos nőben semmi mást, egyedül az anyát, a kicsi kismamát.

Hajnalodott. Mindegyre megnéztem az órát. Úgy sietett ez a ketyegő kis jószág. Mindjárt megérkezünk a kismama stációjához. Föl kell kelni babának, mamának, sőt még a dadának is. Hajnalban keltek utra Fehértemplomban, hajnalban értek Taraczközre. Rettenetes hosszú út. De ha tudnátok, hogy valahol egy faluban már hetek óta nem alszik egy nagymama, várván az első unokát!

Szép lassan összeszedjük az Erzsike kelengyéjét, gondosan bepólyázzuk tetőtől talpig s még azon is egy sánta araszszal túl. Egy kicsit dobálódzik, de nem ébred fel. Tovább álmodja az édes hajnali álmot.

- Természetesen, várják nagyságodat?

- Ó igen, itt lesz a bátyám is, ha Szigetről eleresztették.

- Hivatalnok talán a kedves bátyja?

- Dehogy! Most tesz érettségét!

A kismama bátyja most tesz érettségét! A baba ezen nem nevetett, mert hát a baba aludott mélyen, édesen...

Felvonulás a bimbódomb-úton.

A bimbódomb-útról jó tudni előre, hogy nem bimbós ugyan, de dombos. Ma még kevesen ismerik, de azon az úton van, hogy egyszerre emlegessék a Stefánia-úttal. Ámbár én jobb szeretném, ha nem ezen az úton, de egy széles, apró kavicscsal behintett úton volna. A dombját is elengedném egy szál rózsabimbóért.

A bimbódomb-út a Gülbaba sírjáról híres Rózsahegyre kanyarog fel, természetes tehát, hogy a bimbódomb-út tájkán hirtelen a rózsának. Ellenben, ha kimegyünk a hegy tetejére, kényelmesen bekukucskálhatunk a Margitsziget rózsáligetébe.

Egyébként: én ez idő szerint a bimbódomb-úton lakozom. Azt még nem merem állítani, hogy nyaralok, de jó az Isten: ad még meleg napot s meleg esőt, ha jól imádkozunk. Teljes adresszem (a név leszámításával): Budapest, rózsahegy, rézmáldülő, bimbódomb-út 5464 (Stefánia-lak). A ki azt akarja, hogy a levelét meg ne kapjam: címezze ide. Ennél tekervényesebb című, magasabb számú ház, gondolom, kerek e világon nincs. Nekem pedig egész életemben ambícióim volt, hogy a lehető legmagasabb számú házban lakjam.

Tehát itt vagyunk. A szegény ember dolga merő komédia, ergo elhatároztuk, hogy előlegezzük a nyarat. A szerkesztők savanyu arcot vágnak, ha a munkatársak előleget kérnek, de a jó Isten, mindnyájunk édes atyja, meg nem haragszik, ha egy szegény családapa előleget kér a nyárból. Ugyan miért ne adna? Egy-két nappal több vagy kevesebb marad nyárnak évadjára, nem okoz zavart a magasságos egekben.

A gyerekek is összetettek a kezüket:

- Ó, édes istenkém, adj meleg napot!

Közbe-közbe kórusban énekelték: menj el, hideg, jere elé, meleg!

Az ám, csakugyan elment a hideg, eléjött a meleg.

Mi nagyon gyorsan szoktunk határozni. Tegnapelőtt mondtuk, hogy megyünk ki a bimbódomb-útra, tegnap már indultunk, s akár hiszik, akár nem, már itt is vagyunk. Különböző a dolog igen egyszerű. Este elúszik az ember a fuvaroshoz: korán reggel legyen a kapu előtt a legnagyobb szekérével és négy lóval, mert hát a bimbódomb-út magasabb a Sion hegyénél. Hajnalban már kiugratnak az ágyadból: tessék fölkelni, viszzük az ágyat.

S viszik egész komolyan. Reggel kezdik s délre egy nagy házat raknak a szekérre. Egyre azt hiszed: no most már csakugyan egy laskanyújtó se fér rá. Nem ám, éppen most kötözik rá a gyerekkocsit. A négy kereke az égnek néz, nyilván azért, hogy ha felfordul a szekér a bimbódomb-úton, talpra essék. Déli harangszónál elindul a zók-mók. Indulunk mi is. Elöl a dada a szopós gyerekekkel. Utána a mama két kis lánnyal, egy kosárral, egy nap- és két esernyővel. Leghátul én: két fiúval, egy bottal, egy esernyővel, két gurigával. Még valamit bizonyosan viszzük, de ez majd a bimbódombon derül ki.

A Károly-kaszárnyáig sétálunk. Ott már vár reánk a lóvasuti kocsis. Mert reánk vár, arról szentül meg vagyok győződve. Ha mi nem jönénk, nem is volna érdemes, hogy neki induljon a nagy útnak. Mi azonban megtöltjük a kocsit hasonfelét. Az egyik oldalon, a konduktortól elé a kocsisig, nem ül rajtunk kívül senki lélek. Hét ülést foglaltunk le, de lefoglalhatnánk nyolcat. Mi azonban tudjuk, hogy a világ és a lóvasuti kocsis nem egyedül érettünk van, a szopós gyereket tehát ott hagyjuk a dada ölében. Ő különben alszik édesen. Nem látja, mint mosolyognak rajtam hölgyek és urak, a mint a konduktornak leolvasom az egész és a féljegyek árát. Pedig ők nem is tudják, hogy mi a bimbódomb-útra szándékozunk. Azt csak mi tudjuk s

a jó Isten, ki mindeneket tud és lát. Ő, a ki im' leküldi a nap meleg sugarait, melyek épp arra az oldalra sütnek, a hol mi elhelyezkedénk.

Csodálatos a te hatalmad, ó nap! Egyszerre négy gyerek bujik ki a tavaszi felöltőből. De a négy felöltőből csak kettő hull az én ölembe, a másik kettő a mamának jut. Örömben, bánatban ha osztozkodunk, miért ne osztozkodnánk szépen a kabátokban is: Megmozdul az ötödik is. Pufók arczájára szurós csókot nyom a nap, fölkapja a fejét, kipattan a szeme s kis kacsóival szörnyen tiltakozik a szurós csók ellen. Áldatlan harcz kezdődik a nap és a baba közt, mely a baba keserves sirásával végződik. A dada feláll, tánczoltatja, zötyöggeti, csicsisgatja, de mind hiába: nem engedi el a muzsikaszót az utasoknak, kik ebben szemmel láthatólag gyönyörűséget találnak. Csilingel a lovak csengője, nagyokat túlköl a kocsis, tánczol a dada, bög a baba, s az utasok közül még egy sem ugrott le. Vannak még erős idegek.

Puha szívű asszonyok megsajnálják a babát, körülveszik, csititgatják, gügyögnek vele. Az egyik már a jegyet is a kezébe nyomja, a minek, tekintve, hogy a baba három hónapos, okvetlen jótékony hatása lesz. Baba szeret czuczálni s a Szép Ilonáig szóló jegyet gondolkodás nélkül a szájához viszi s czuczálja. Mire átérünk a Margithidon, baba nem sir, de a jegy is volt, - nincs.

Míg az egész kocsi népe ezzel az egy gyerekkel van elfoglalva, senki sem veszi észre az én fejem felett tornyosuló felleget. Ki törődik egy szegény családapával? De az én figyelmemet nem kerüli ki, hogy a negyedik gyerek felül a térdemre, fejét a mellemre hajtja s mind nehezebbet pislant. Egyszerre csak leragad a szeme.

A Ganz-gyár előtt, hol még két lovat segítségül hívnak, megdöbbenéssel konstatalom, hogy Lola, a „csunya gyerek”, alszik. Egy óriási kérdőjel rajzolódik elém: mit csináljak? Megrontsam az álmát? Ez kegyetlenség volna. Kiczipeljem a bimbódomb-úton? Vajjon áll-e az apai kötelességek kátéjában, hogy a gyereket, ha elalszik, nem szabad fölébreszteni, de ki kell vinni a bimbódomb-úton? Hiszen, ha az apai kötelességek kis kátéja most kéznél volna! De ki gondolt ilyen váratlan problémára.

E közben megérkezünk az utolsó stációig. Biztat a mama: Költsd fel.

- Már azt nem teszem.

- Csak nem hozod ki a bimbódomb-úton?

- Miért ne?

Szíves bucsút mondunk az utasoknak. Ők szerencsés utat kívánnak nekünk. Mikor mi leszálunk, a lovak látható jókedvvel rugaszkodnak neki. A kocsiban tátongó ür marad utánunk. Megállunk az utca közepén s téveteg nézünk mindenfelé.

- Ha most erre jönne két fiakker!

Egygyel nem is kezdenénk.

- Nem jönnek fiakkerek, induljunk, gyerekek.

Indulunk. Elöl a dada az ő gyerekével, utána a mama egy kis leánynyal, két felöltővel, egy nap- és két esernyővel. Mögötte a fiuk. Ezek viszik a kosarat, a gurigát, az én botomat, esernyőmet, sőt a felöltőjüket is. Nekem csak Lola maradt. Alszik, nagyokat szuszog, sejtelve sincs arról, hogy ő most a bimbódomb-úton alszik. Nekem azonban erről már kezdetben van halovány sejtelmem s a sejtetem arányosan nő a bimbódomb-út emelkedésével.

Csurog rólam a verejték, de... de a gyermek oly édesen alszik. Hadd aludjék az édes, még eleget láthatja a bimbódomb-utat. Addig boldog, a míg gyerek. Ha nagyra nőtt: vége-hossza nincs a bimbódomb-útnak...

Még rá is érek biztatni a többit.

Gyertek, gyertek, gyerekek.
Csak előre menjetek

De a bimbódomb-út hosszú, nagyon hosszú, ha süt a nap. Hangok emelkednek a vándor familia köréből.

- Nehéz a kabát!

- Mindig botlom az esernyőbe.

- Apa, vidd a kosarat.

- Hát még mit? Na, akaszd a karomba.

Karomba akasztják. A felöltőket meg rávetik az alvó leánykára.

Utólérünk egy két kerekű taligát. Hordó van rajta, tele vízzel. Egy ló húzza. Most éppen nyugszik. Megtudjuk, hogy éppen hozzánk viszi a vizet.

- Hányszor teszi meg az utat naponkint?

- Tízszer.

Kezdünk sajnálkozni a szegény párán.

Az embernek mégis jobb a dolga.

Ujra éledünk s egyszerre csak olyan hamar, hogy elcsodálkozunk rajta: ott állunk a kapu előtt. Még egyszer visszanézünk a bimbódomb-útra.

- Nem is olyan hosszú!

- Nem is olyan magas.

- Mi apa? mi? mi nem madasz? - pattan fel ölemből a kis lány.

- A bazilika tornya, te haszontalan! Nem tudtál hamarabb fölébredni? Na most azért sem mutatom meg a bazilika tornyát!

Bánja is ő, mikor frissen fejt tejjel várja már a szakácsné.

Tanulmány a szárazdajkaságról.

Nem vagyok az a szűkkeblű, magának élő ember, aki a mi kevés tudása és tapasztalata van, véka alá rejtse. Életemnek legfőbb célja a hasznos ismeretek terjesztése s boldog vagyok, ha csak egy embertársamnak világot gyújthatok. Első tekintetre úgy tetszik, hogy ez alkalommal tárgyalandó témám nem általános érdekű s csupán a mamáknak szól, épp azért óva intek minden meglevő és leendő családapát, hogy tanulmányomat ne dobja félre. Mert valamint közös sorsunk a halál, azonképpen előbb-utóbb utolér a családapaság kedves végzete s ezzel a - szárazdajkaság.

Mindenek előtt azzal kell tisztába lennünk, hogy miért száraz a szárazdajka s miért nem inkább - rideg? Némely tudós azt állítja, hogy a szárazdajka egyszerű ellentéte a szoptatásnak, de ez vastag tévedés s nyilván ez a determináció oly tudósoktól ered, akik nem voltak családapák, aminthogy megrögzött szokása a tudósoknak, hogy mind olyasmihez szólnak, a mihez nem értenek. Szerény véleményem szerint, a szárazdajka nem azért száraz, mert nem szoptat, hanem mert reggeltől estig, estétől reggelig egyebet sem tesz, mint hogy *száraz*-ba teszi a babát. És nyolcz esztendei megfigyelés, alapos tanulmányozás után mondhatom, hogy a babákra ez fontosabb a - didinél. Mert a didit pótolhatja a czuczli, a száraz gummiflanell-pelenka-stupp kombinációt nem pótolja semmi. Mikor amama, akárcsak egy generális, minden szónál emelkedő hangon kikiált a konyhára: dada! gummi, flanel, pelenka, stupp! Egy-kettő! - pár pillanatra rá halotti csönd lesz a lakásban; a baba, ki az elébb fölördította az egész házat, most, hogy szárazra jutott, édesen mosolyog. Szent a béke. Egyszerre csak azon veszed észre magadat, hogy te is ott vagy a baba mellett s mert elmúlt minden veszedelem, nagy kedvet kapsz a dajkaságra. Karodra veszed a bepólyázott, gügyögő babát s konstatálod, hogy aranyosabb gyereket még nem is láttál. Hogy lehet erre azt mondani, hogy - rossz?

- Akkor tessék fölvenni, a mikor sir! - mondja a mama.

- Ó kérem!

- Hát tessék, altasd el!

Sarokba vagy szorítva s kezded: csicsiss, baba, csicsiss. A baba komolyan veszi a dolgot és - elalszik. Másnap, mikor éppen az asztalodnál ülsz s javában irsz, benyit a mama, karján a babával.

- Apa, altasd el a babát.

- De kérlek, sok a dolgom. Hol a dada?

- Mos.

- Mindig mos. Mikor lesz már vége a mosásnak?

- Hja, erről én nem tehetek.

S a mama erről csakugyan nem tehet.

- De hát végre is, nem csaphatok föl dadának!

- Ugyan, ugyan. Nesze, na. Senki sem tudja úgy elaltatni, mint te.

- Ez igaz.

Elkezdem tanulmányozni a gyors elaltatás titkait. Rájövök, hogy első és legfontosabb a jó erős fogás. Érezni kell a babának, hogy erős kezek közt van, melyek nem tágitnak. Egyik kezéd úgy teszed rá a párnájára, hogy ki ne vehesse a kezeit. A másik kezéddel a lábait fogod

le. Baba egy párszor kísérletet tesz, hogy kiszabaduljon vasmarkaid közül, de végre is belátja küzdelme czéltalanságát s megadással tekint föl reád. Neked azonban nem szabad reá nézni. Mereven elnézel fölötte, mint oly ismerősöd feje fölött, akit nem akarsz észre venni, mert ha egy gyöngé pillanatban ránézel, egyszerűen elkezd veled nyájasan diskurálni. Mind azt mondja: gü-gü, gö-gö, a mi annyit jelent, hogy: az ördög álmos, de én nem. Ne nagy-képüsködj, apa, jobb, ha te is diskurálsz. Te azonban hajthatatlan maradsz s lassu csárdást járva, ringatod a babát, dajka-dana mellett. Ám tudni kell, hogy a babák éppenséggel nem kíváncsiak arra, vajjon ki tudod-e vágni a magas C-t. A ki netalán el van telve a maga énekével s olyan erősen rágyujt, hogy a ház is zeng belé, az ne fogjon gyermekaltatásba. Csak a zümmögő dalolásnak van gyors és biztos altató hatása, biztosabb és gyorsabb, mint egy matematikai értekezésnek. (Nem bolond emberek azok, akik méhesben heverednek le, elaludni a méhek zümmögése mellett.)

Tapasztalatlan dajkák persze azt hiszik, hogy a baba, ha lehunyta szemét, már alszik is. Megkönnyebbülten viszik a bölcsőhöz, bele akarják fektetni s a baba szeme ebben a pillanatban felpattan, mérgesen dobálja a fejét, elvörösödik a haragtól s hangosan követeli, hogy: tessék engem becsületesen elaltatni! Miféle svindli ez?

Kettőtök közt tulajdonképpen a baba a svindler, de végre is zebre vágod a sértést s újra kezded a lassú csárdást, mely néha szupé-csárdásnak is beillik, úgy szakad rólad a verejték. Egyszer aztán a baba mély lélekzetet vesz, nagyot szusszant: kezdődik az igazi alvás. Most már lefektethetsz, annyit jelent a szusszantás.

A szárazdajkaság igazi nehéz napjai különben csak akkor kezdődnek, mikor a baba kikerül a pólyából. Fölszabadul keze, lába, s szabadságát tehetsége szerint felhasználja. Mostantól kezdve szemelláthatólag kedvesebb a férfi szárazdajka, föltéve, hogy van szakáll és bajusz, a mibe belekapaszkodhatik. Különös előszeretettel tépi a szakálladat s ha azt akarod, hogy nagyokat kacagjon, fájdalmasan üvöls. Ugy megtépáz, hogy a könnyed is kicsordul belé s ez neki fölötte pompás mulatság. Ezzel a mulatsággal csak az vetekszik, ha egymásután többször fölkapod a fejed tetejére, meg hirtelen lekapod. Általában hosszabb ideig is szívesen ül a fejed tetején, a mit jó megszokni, mert később, ha nagyra növekedik, ugyis a fejed tetejére ül...

Azt mondta nekem egyszer Gárdonyi kollegám, hogy ő, míg a gyermeke egy éves nem volt, nem érezte azt a bizonyos „apai örömet”. Ez a mondás szeget ütött a fejembe s vigasztalni kezdettem magamat, hátha csakugyan az apai öröm - üres frázis. Lelkiismeretes vizsgálódás után konstatálhatom, hogy nem az. Az apai öröm már akkor mutatkozik, mikor neszét veszszük, hogy jön a gólya. Hogy jön-e a daru is, azzal éppenséggel nem látszunk törődni. Fiu lesz-e, leány-e? Kire hasonlít: a mamára-e vagy rám? Vagy mindakettőre? Aztán megjön a gólya. Csakhogy itt van! Ez ám az öröm. Itt van, ép a keze, lába, mindene s milyen erős a tüdeje! Na, ebből énekes lesz. S milyen életrevaló! Nézd csak, milyen mohón szopik. S ha egész éjjel alszik: ez még csak az igazi apai öröm! Nappal, mikor alszik, el-elnézed hosszan s megdobbán a szived, a mint piczi ajkán megvillan egy hirtelen eltűnő mosoly.

- Bizonyosan angyalokkal álmodik. Ugy lesz, ugy.

Mert a gyermek már az első hetekben el-elmosolyodik. Ezt sokan lehetetlennek tartják: ugyan min mosolyogna egy pár hetes gyermek? Az ám, hátha sirásra tud állani a szája, mért ne tudna mosolygásra? Egyszerű a dolog. Ha éhes, ha beteg: sir: ha jóllakott, ha jól érzi magát: mosolyog. Ugy három hónapos korában már az esze is kezd nyiladozni. Különbséget tud tenni hang és hang között, a melyen hozzá beszélsz. Ha gügyögsz vele, czirókálva, morókálva az arcát, visszagögicsél, kapkod a kezével, szeme-szája nevet. Próbáld meg ugyanakkor résztvevő hangon beszélni hozzá, teszem föl így: bántották a babát... igen... mindig bántják... igen... mondd meg nekem, ki bántott, ki? A dada? Igen?

Ő is elkezd panaszosan gügyögni s a mint tovább-tovább beszélsz hozzá, keservesen félrehúzódik szájacskája, még egy szó és sír s ez a sírás nem az éhes, nem a beteg gyermek sirása: más a hangja, más a természete ennek a sírásnak. Úgy tetszik, hogy kicsi szive megmozdult...

Most már úgy siet az idő, hogy alig veszed észre. Mindennap más-más kedvességet figyelsz meg rajta. Egy hétig, akármit kérdezel tőle, mindenre rázza a fejét. Aztán ezzel a tudományával fölhagy s pár hét múlva mindenre hajtogatja a fejét, mint egy kis csikó. Nyolcz-kilenc hónapos korában már, a mikor javában mászik, szörnyü garázdálkodást visz véghez a gyermekszobában. Mindenbe belekapaszkodik s asztalt, széket, mindent, mit utjában talál, feldönteni kész, de természetesen mindig ő vágódik földhöz, amire szörnyü ijedséggel szalad össze a ház népe. Konstatáljuk, hogy ez a gyerek nem nő fel ép testtel, ám magunkban örülünk az életrealitásán. Mire a tizedik hónapba lép, minden áron - a maga lábán akar járni. Ha annyi esze volna, a mennyi ereje, már tudna is járni, de ő tulajdonképpen szaladni szeretne, úgy, a mint a nagyobbaktól látja. Kicsi teste csakugy neki lendül a futásnak s azzal zsupsz! elterül a földön. Ez határozottan nagy méreg, hogy mindig vagy előre vagy hátra bukik, de - bukik.

Különben a baba ebben a korban egy kedves kis majom. Mindent majmol, amit lát. Akkor, amikor tanítják valami produkcióra, ugy tesz néha, mintha oda se figyelne s másnap, harmadnap csak eszébe jut és elkezd utáncsinálni, amit pár nap előtt látott. Kezdetben, ha azt mondod: tapsi, tapsi kacsóval: pá-pát int a kezével; ha meg pá-t kívánsz: tapsol. Össze-visszacsinál mindent, mert még nincs tisztában a szó értelmével. De lassankint tisztázódnak a fogalmai s mint egy komédiás lovacska, sorba bemutatja a tudományát.

- Milyen nagy a baba?

Fölnyújtja a levegőbe mindakét karját, nekihazakodik egész testében s ugy mutatja, hogy ő milyen nagy.

- Hogy mondanak jó napot?

Hajtogatja magát szaporán, tizszer-huszsor egymásután.

- Na, most tapsolj.

Tapsol.

- Pá, pá!

Pá-t int a kezével.

- Hol az apa?

Feleli: ümmá.

- Hát a mama?

- Ümmá.

- S a dada?

- Ümmá.

Neki mindenki - ümmá.

A legkedvesebb azonban egy karon ülő gyerekben, hogy ha idegen előtt akarod bemutatni a tudományát, rendesen cserben hagy. Mintha azt mondaná: mi köze ehhez idegen embernek. A miben a babának tökéletes igaza van. A legérdekesebb pedig az én cikkemben, hogy a száraz-dajkaságról kezdettem írni s im, az apai örömré siklott át a tollam. S csak most veszem észre, hogy erről a témáról száz ennyit lehetne írni és sohasem eleget. S ha képzelhető volna egy családapa-tanfolyam és a professzor úr azt kérdezné tőlem: mondja meg, családapa úr, mi az az apai öröm? - felelném: - Hát - apai öröm...

Viszik a bölcsőt...

Viszik a bölcsőt... nincs több szükség rája: kinőtt belőle a kicsi gazdája. Fogják, kigurítják a gyermekszobából: búcsuzz, baba, első házacszkádtól, a jó isten tudja, látod-e valaha... Hová viszik, merre viszik, mit tudod te? Talán messze, messze, hetedhétország ellen, az óperenciás tengeren túl, (ahol a kis kurta farkú malacz túr), talán még messzebb s meg sem állnak, míg a padlásra nem érnek. Ottan begurítják egy sötét oduba a te első házacszkádat...

Mert tudd meg, baba, ez volt a te első házad. Ha majd kis legénynyé cseperedel, elviszlek a nagyapó falujába s ott mutatok neked egy házat. Az vagyon írva a homlokára:

Legelső házam volt rengő bölcsöm fája,
Az utolsó léssen koporsóm deszkája...

Szegény baba, de kevés ideig tartott a te háziuraságod. Éppen kerek tíz hónapot. Mától kezdve közönséges lakó vagy te is, mint én s annyi millió ember kerek e földön...

Én különben, édes kicsi fiam, egészen ártatlan vagyok ebben a dologban. Isten a tanum, hogy heteken keresztül harcoltam a te házacszkád mellett. A mamád azt indítványozta:

- Adjuk el a bölcsőt.

Én ezt az indítványt a leghatározottabban elleneztem, mondván:

- Ez nagy könnyelműség volna, hátha még szükség lesz rája?

Mama visszafelelt:

- Az lenne a könnyelműség, ha még szükség lenne rája...

- Még nagyobb könnyelműség lenne, mondtam én, ha szükség lenne rája és nem volna...

Ha majd nagy leszel s olvasod a te házacszkád történetét, ki kell érezned, hogy színarany bölcsőség s előrelátás rejlett szavaimban, melyek alig hangzottanak el, fölzendült az udvarról: mi van eladó?

- Nos, - mondtam a mamának, győzelmem teljes tudatában - tessék eladni a bölcsőt. Itt az őszeres.

Te, fiam, akkor éppen aludtál a házacszkádban. Föléd hajoltunk s mosolyogtunk rád édes szeretettel.

- Mennyiért adnád ezt a bölcsőt - így?

- Bolond! Hátha lábamhoz raknák...

Te erre nem emlékezel, baba, bár jól hallottad, mert fölébredtél rá. És sirtál keservesen. Vigasztaltunk roppant igyekezettel: ne sirj, baba, ne sirj, nem adjuk el a bölcsőt. Sőt mindjárt elhatároztuk, hogy még egyszer, utoljára belefektetünk, s vigyázunk, hogy légy se dongjon, míg utolsó álmodat alszod a te házacszkádban.

De hát most viszik a bölcsőt. Egyik végét fogja a Mili, a másikat a Mari, s két oldalt két-két gyerek, bátyáid, nénéid mennek, mendegélnek s hogy a gyászoló kíséret teljes legyen, te is a mama karján kíséred a házacszkádat, s majd elröpülsz jó kedvedben, a mint pá-t integetsz utána. Hiába mondom: búsulj, baba, mert viszik a bölcsődet, te még tapsolsz is a kacsókáiddal, amiből szomorodott szíveddel látom, hogy nem születted háziúrnak...

Jaj de üres a lakás! Pedig semmi sem hiányzik, csak egy bölcső. A baba házacskája. Egy kicsi ház ebben a rengeteg négy kontignácziós házban. Egy világ a mi kicsi világunkban. Babonás félelem szállja meg egy pillanatra a szívemet s fölkapván a babát, keblemhez szorítom: csak téged ne vigyenek el, baba!

Na, ez igazán bolond félelem. Kinek kell a más gyermeke?... Hányszor hívtam a gólyát: jere, gólya jere, vidd vissza ezt a csúnya síró fiút!

Körülfogtak a gyerekek: ne, ne küldd vissza! Majd megjavul!

- De én visszaküldöm! Nincs pardon. Ahá! már látom is a piros csőrét. Nem látjátok? Ott, ott, ni, a New-York palota tornya fölött. Jóval fölebb. Ott, ahol az a nagy fekete felleg van. Még sem látjátok? Az ám, most már én sem látom. Haszontalan gólyája! Bezzeg tud gyereket hozni, de vissza vinni nem! No megállj, hozz csak még egy gyereket!

- Hiszen már nem is tudná vissza vinni, apa! Nem birná el ám Szipity urat! (Majd vond kérdőre a bátyádat, hogy mért neveztek el téged Szipity urnak.)

- Nem birná el? Hát akkor hivatok két gólyát. Ha kettő sem elég, hármat, négyet is!

- Mi meg száztól sem félünk, mind lelőjjük, - vitézkednek a fiuk.

- Kiseprűzzük, - kontráznak a lányok. - Idenisz, kiszepjűzzük!

Hanem, hol is hagyám el. Viszik a bölcsőt... Már el is vitték. Odaállították az első mellé. A találkozás, amint a lányok mesélik, mélyen megható volt.

- Hozott isten, testvér, - fogadta az első. - Tudtam, hogy te is ide kerülsz.

- Azt én is tudtam, hogy ez lesz a sorsom, de nem hittem, hogy ilyen hamar.

- Hát hány gyereket szolgáltál ki?

- Mindössze kettőt.

- Csak kettőt? No, akkor bizonyosan lekerülsz még innét. Én hármat szolgáltam ki.

- Hisz egyet még én is ki tudnék szolgálni.

- No csak ne bizd el magad. A harmadik gyereknél már siralom volt rám nézni. Az volt a szerencsém, hogy lány volt a harmadik. Barátom! Hogy összerugdosott az a két betyár! Nagy fiuk lehetnek már!

- Elhiszem azt! Most látnád őket, milyen betyárok. Ha kicsi gazdám nem feküdt bennem, mindjárt belém ugrottak s majd kirázták a lelkemet, úgy löktek, rúgtak az istentelenek. Igazán örülök már, hogy itt vagyok az örök sötétségben.

- Valóban - mondá az első mélabusan - jó *idefenn* megpihenni. Itt, itt, a hol nem fáj semmi!

Hallod, baba, hallod? Hát ha így van, ne búsulj a házacskád után, hadd pihenjen szegény. Emeld föl a fejedet férfiasan, viseld büszkén veszteségedet. Ha nincs házad, van - fiókod. Karikán járó ágyacskád. Karikás ágya volt az apádnak is, mikor kis legény volt. Az övé fából volt, a tied vasból. Az övét a favágó-szin alatt rakták össze, a tiedet egy nagy gyárban, talán száz kéz is dolgozott rajta. De az egyre megy, csak aludj benne édesen. Ha elvették a te házacskádat, te meg kiszorítod Jankó bátyádat a fiókjából, Jankó meg Marczit az ágyából s kikerül a dívánra.

Külön ágyat nem kapsz, baba. Nem fér el egy ágy - a te házad helyén... Nem, baba, nem.

Heti jelentés.

Megállapodásunkhoz képest a mindennap megírandó négy, lehetőleg öt-hat oldalos levelen kívül, heti jelentésben is beszámolok néked, édes feleségem!

Abban a reményben fogok e nem közönséges munkába, hogy ezzel is siettetem gyógyulásodat s legalább a negyedik heti jelentést előszóval tehetem meg; ha ugyan szóhoz jutok majd a gyerekektől.

A gyerekek... Látom messziről, hogy könnybe borul a szemed s mintha hallanám, mint vádolod magadat gyengeséggel, a mért a doktor parancsának engedél, itt hagyván a gyermekeket szomorú árvaságban, engem pedig - szalmaözvegységben.

Szalmaözvegység! Valóban, feleség, most, hogy százmérföldre vagyunk egymástól, megvallom töredelmesen: én sem vagyok jobb a többi férjnél s fenékgig üritem a szalmaözvegység poharát, itt a - bimbódomb tetején.

Alighogy elutaztál, már első reggel kereken kijelentettem a szakácsnénak, hogy a kávé gyalázatosan rossz, ezután tejet fogok reggelizni.

Azt mondta a szakácsné: kérem, most is olyan, mint mikor a nagysága itthon volt, csak akkor nem mert szólni a nagysás ur. Nemde, ez határozott célzás arra, hogy én papucshős vagyok? Ird meg, édesem, mit tegyek? Igyam-e tovább is a kávét vagy már most csak azért is megmaradjak a tej mellett?

A gyermekek... de kérlek, ne sirj! - Csupa szinarany mind az öt. Annyira aranyosak, hogy a programot, melyet szalmaözvegységem idejére készítettem, napról-napra, estéről-estére megrontják.

Tudod, hogy többek közt régi vágyam elmenni egyszer valamelyik Orpheumba.

Te magad is nem egyszer mondtad: igazán botrány, hogy férfi létedre még egyszer sem voltál Orpheumban. Szerettelek volna meglepni, édes feleség s rá is készülök mindennap, hogy: na, ma este bizonyosan elmegyek. Vacsora előtt szépen felöltözködöm, felkötöm a legszebb nyakkendőmet, melyet a gigerli öcséd ajándékozott a nevem napjára, de vacsora után mindig megszáll a szentlélek - - eh, nem tudom itt hagyni ezeket a poczkokat. Sorba jönnek hozzám s kezüket összekulcsolva, halkán morzsolják le imádságaikat. Elsőnek jön Marcsi, mondja az imáját:

Hála neked jó Istenem,
Hogy ma is volt a mit ennem.
Apát, mamát megsegélted,
Adtak nekem italt, ételt.
Ó segéld meg máskor is még,
Hogy áldhassam neved' ismét.

Amen.

Aztán jó Jankó s utána Aranyvirág. Egyszerre mondják:

A ki ételt, italt adott,
Annak neve legyen áldott.

Amen

Jön utánok Loli. Ah, ő még mindig kifeledi vagy az ételt vagy az italt.

Elmondatom vele tizszer is s nagyszerü eredményt érek el.

Ugy összezavarja ezt a két sort, hogy egyedül a jó Isten érti meg, a ki nemcsak tud, lát, hall, de bizonyára meg is ért mindeneket. Meg, meg, a jó Isten így is megérti:

A ki ételt, áldott legyen
Italt adott annak neve

Amen.

Azonközben ott röpked a dada karján Lexi ur is. Kérdem tőle: hát maga nem imádkozik, bátyámuram? S mintha értené a kérdésemet, nevet hamiskásan, kiölti a piczi nyelve hegyecs-kéjét s csavargatja szőke fejcskáját. Nem, nem, nem! - annyit tesz a fejcsavargatása. Ennyiből áll minden tudománya, de ezt aztán produkálja is.

Feleség! Ledobom a gigerli nyakkendőket és segíték a lányoknak levetkőztetni a poczkokat. Aztán lefekszem én is s alig várom a reggelt. Akkor a hány gyerek, mind feligyekezik a te ágyadba, meg az enyémbé, ott hengergőznek, bukfenczeznek, bujócskát játszanak és én tehetetlenül fekszem a matrácson és tekintélyem romladékain s végén is könyörgésre fogom a dolgot, úgy indulnak - mosdani és öltözködni.

A mi a mosdást illeti, apai szívemnek legnagyobb szomorúságával kell jelentenem, hogy a Loli még mindig esküdt ellensége a mosdatásnak. A mint Lujza ráteszi a tenyerét, a különben napról-napra pufókabb orcácskájára, úgy ugrál, mint egy kis kecske, miközben szeméből patakként folynak a könnyek. Mégis csak igaz, hogy „sirva vigad a magyar”, még ha leány is.

Lexi urról sem mondhatnám, hogy a fürdés tekintetében előnyös változáson ment volna keresztül. Néha hárman is lefogjuk, máskülönben folyton sétálna a fürdőteknőben. Ámbár én bensőmben örülök ennek, mert ebből az látszik, hogy már most önállóságra törekszik a fiatal ember. Általában erős karakternek mutatkozik Lexi ur. Hogy többet ne mondjak, ha nem álmos, még az én dajkadalaimra sem alszik el, habár ez sokszor fölötte kívánatos volna. Vannak ugyanis órái, mikor nem birunk vele, semmivel sem találjuk kedvét: sir, ha le-teszszük, sir, ha felvesszük s ilyenkor, a minek máskor hangosakat szokott nevetni, az sem hangolja jó kedvre, ha felültetem a fejem tetejére. Ily körülmények közt azt se csodáld, édes feleségem, ha újabb meg újabb altató dalokat komponálok, abban a hitben, hogy valamelyik csak megnyeri a tetszését s úgy a tizedik, huszadik repetálásánál lecsukódik szép szeme pillája.

Ma például ezt a dalt komponáltam:

Jaj istenem, jaj annak,
Kinek didit nem adnak.
Nekem bizony adnának.
Van elég a dadának.

Falu végén fehér ház
Hát te Lexi mit csinálsz?
Szopogatom ujjamat,
Várom a dadusomat!

Altatgatván szép énekszóval Lexi urat, ami naponként többször megtörténik, ilyenkor bizonyos melankólia szállja meg lelkemet s elgondolom magamban: istenem, istenem, hogy eltévesztettem a pályámat! Hidd el, feleség, kitűnő szárazdajka lett volna belőlem. De ez a melankólikus gondolat meg is vigasztal egyszersmind s rajta kapom magamat néha, a mint beleszavalom a bimbódomb csöndjébe: ha minden elveszett, ha zátonyra jut sorsom hajója; ha rosszlelkű emberek elvágják előlem minden utját a boldogulásnak: megmarad még mindig a szárazdajkaság!

A gyermekekről, a gyermekekről! - kiáltasz te föl. Ó istenem, hát mit tudjak még írni róluk. Marczi az most is, a ki volt. Folyton kergetnem kell: Eredj, szaladj, játszszál. Ez időszerint a Jókai színműveit falja roppant mohósággal s fölötte csodálkozik azon, hogy a *Gazdag szegények*-et előadták, ellenben a *Hős Pálffy*t nem, holott az sokkal szebb. De olyan szép, a melyet ő még nem olvasott. (Ha én azt tudnám, hogy a *Hős Pálffy*t csakugyan adták-e elő vagy nem!) Tegnap írta meg a színi referátát a bimbódombi színielőadásunkról, s a fattyu konstatálta, hogy az egész darabban és előadásban a legbecsesebb az én aranyóráim volt. Képzelheted, mennyire fáj ez apai és irói szívemnek, amikor - amint tudod - én irtam a darabot s éppen az én szerepemben fordul elő, hogy Nádudvari ur nézi az óráját.

Ellenben Jankót folyton kergetni kell be az utcáról, hol az összes kertészgyerekekkel benső barátságot kötött. Marczi pláne azt mondja róla, hogy *per tu* egész Budával.

Aranyvirág... ő dalol és dalol mindig. Lesütött fejjel jár az udvaron, mintha keresne valakit. Hogy kit keres, én nem tudom, de láttam, hogy egy vesszővel leirta a porba rettentő horgas betűkkel: *mama!*

És Loli... ő meg mindegyre hozzám dörgölődzik s vége-hossza nincs a kérdéseinek. Hol a mama? Mikor jön haza? Kihozza-e a döndösz babát? Hát a baba kalapját? És az ágát?

Azt hiszi, hogy csak bementél a Császár-fürdőre. Nem tudja, hogy beteg vagy. Épp a mint karon ülő kicsi fiad nem tudja. Ha kérdelem tőle: haza jöjjön a mama? Csavargatja a fejét: nem, nem, nem? Ha kérdelem: ne jöjjön haza a mama? Megint csak csavargatja a fejét: nem, nem, nem! Ó ha látnád, milyen aranyosan csinálja, agyon ölelnéd, agyon csókolnád!

A jelentésemnek vége, feleség. Hivnak a gyerekek játszani.

Gyerek-lázadás.

Megigértem volt magának, kedves Katalin néni, hogy a mint kipihentem az utat Budapesttől az én kicsi székely falumig, írok levelet a magunk és legfőképpen a gyerekek állapotjáról. Kipihenni ugyan máig sem pihentem ki magamat, de csurog az eső, mintha dézsával öntenék, én hát fölhasználom a kedvező alkalmat s míg nagyapó mind azon kesereg, hogy mi lesz a könnyelműen lekaszált főrendekkel, én papíron vágom a rendeket szép sorjába: ennek nem árt sem eső, sem napfény, sem szél, csak aztán postára tudjam adni.

A posta, a posta... Szeretnék a postáról írni, a mi postánkról, mely egy nemzetközi csigaversenyen kétségtelenül az első díjat nyerné, de az én lelkemet most más egyéb izgatja...

Katalin, édes Katalin, kicsi falumban kiütött a gyerek-lázadás. Az a kedves, sőt tulságosan megkapó barátság, mely gyerekeim és a falumbeli parasztgyerekek közt az első hetekben szövődött, hirtelen felbomlott s ma háromszáz gyerek lázong a pesti gyerekek, legfőképpen Marczi ellen. Ne mosolyogjon, édes Katalin, a dolog sokkal komolyabb, semhogy egy nagyvárosi nő el is képzelhetné. Komolyabb az oláh lázadásnál, mely csak lappang, míg a székely gyerekek lázadása a szó igaz értelmében kitört.

Hisz maga ismeri a székely karaktert, sokat beszéltem az én testvéreimről a hosszú téli esteken. Ha a székelyt csak felényire izgatnák, mint izgatják az oláhot, nem főrendeket vágnának ma a székely kaszák... S mert az alma nem esik messze a fájától, a székely gyerekek sem kell sok, hogy ha nem is kaszát, de követ ragadjon. - A históriából jól tudja maga, édes Katalin, hogy a nép nem egyszer haszontalan semmiségért fogott kaszát a hatalom ellen. Itt az én kicsi falum gyerekei közt egy *anya-veréb* miatt ütött ki a lázadás. Kerülve kerülöm a századvégi írók színező furfangját, leírom lehető egyszerűséggel az esetet, úgy a mint történt.

Marczi gyerek, a ki éppen oly végtelenül ideálista, mint maga, kedves Katalin néni, már hetek óta fájó szívvel látta, hogy a falusi gyerekek fölmásznak a csür agyába, ott telerakják a keblüket tollas és csóré veréb fiókákkal, s lejövén a földre, czérnára kötik a szegény madárkák gyenge lábcskáit, ugratják, rángatják s keserves csipegetésükön nagyokat nevetnek. Kezdetben Marczi erkölcsi prédikációkat tartott Kis-Bacson leendő arany ifjúságának, megható és megdöbbentő végű történeteket mondott el oly gyermekekről, kik a fogoly madarakat szabadon eresztették és olyanokról, a kik halálra kínozták. Nem tudom, a történetek voltak-e rosszul megírva, vagy Marczi nem volt képes kellő hatással interpretálni, elég az, hogy az összes madár-történetek nem értek egy pipa dohányt: egy verébfióka sem nyerte vissza szabadságát.

Marczit ez végtelenül elkésérítette. Nem vezette célhoz az egyenes út, rátért a görbe útra. Tudja, akár csak egy becsületes állam férfiú...

Gyönyörű szép reggel volt, madarak énekétől zengett a kert. Hozzátehetném: harmat reszkett virágon, falevélen, fűszálon, csillogván a felkelő napnak fényében. Ekkor jött be udvarunkra Dobos Laji, diadalkiáltások közt kerengtetvén a levegőben egy czérnára kötött anyaverebet, nyomában egy üvöltő, sikongató fiú- és leánygyermek-csapat. Elejbük szaladt Marczi is s fogadta őket hangos üdvkiáltással.

- Jaj de szép veréb, jaj de szép! - tapsolt Marczi.

- Meghiszem azt, - vetette oda büszkén Laji. - Ugy nézze meg, hogy ez anyavereb!

- Anyavereb!?! Hisz ez nagyszerű! Pompás! Tudjátok, hogy mit csinálnak a pesti állatkertben az anyaverebekkel?

Közrefogták Marczit a gyerekek, rátátották a szájukat.

- Hát mit csinálnak?

- Hm, hát az úgy van, gyerekek, hogy a pesti állatkertben van legalább egy millió madár. De legtöbb a veréb. A hány gyerek aztán az állatkertbe megy, mindeniknek adnak egy anyaverebet, hogy azzal játszszen. Hej, az ám, csak a pompás játék. Egy bácsi van ott s az magyarázza minden gyereknek: nézd, fiacskám, tedd ezt a verebet a tenyeredre, aztán mondd neki: huss! Arra a madár fölrepül olyan magasra, hogy alig lehet látni, de csak azt kell utána kiáltani: kákánbukifornyhornymimomen - s azonnal visszaröppen a tenyeredbe.

- Ó, ne mondja! Igazán?

- Próbáld meg.

- De én nem tudom azt a furcsa szót kimondani.

- Dehogyan nem. Mondd csak utánam: kákán-buki-fornyi-hornyi-mino-men.

Laji utána hebegte, de már úgy felizgatta a kíváncsiság, hogy maga sem tudta, hogyan, leoldotta a veréb lábáról a czérnát, ráültette a tenyerére s mondta neki: huss!

Hiszen nem kellett biztatni szegény madarat. Huss! elröppent s egy szempillantás alatt úgy eltűnt, mintha föld nyelte volna el. A Laji szája csodás hirtelenséggel félre görbült s bőgött, mint egy szopós borju.

- Jaj, jaj, nem jön vissza többet!

- Hát kiáltsd, a mit mondtam neked!

- De én azt nem tudom kimondani!

- Miért eresztetted el, a mig meg nem tanultad?

- Hát hívja vissza maga!

- Hja, barátom, ezt a *veréb gazdájának* kell mondani!

Kicsi falum leendő arany ifjuságának világosság gyult az agyában: megdöbbenéssel látták, hogy a pesti gyerek becsapta őket. Voltak, a kik kacagtak (ezek a Dobos Laji ellenségei voltak nyilván), de a többség nagyon kellemetlen szavakat vágott a Marczi fiam fejéhez. - Szóból szó kerekedett s ha nem a nagyapó udvarán történik mindez, gondolom, megtánczoltatják a „pesti hunczfutót”. Ám én a kellő pillanatban közbeléptem s igazságot szolgáltatottam oly formán, hogy Dobos Lajit és lázadó társait kikergettem az udvarunkról. Mikor aztán az utcára kerekedtek, ott megvetették a lábukat s ökleikkel fenyegetőzván, gyönyörű szép szavakkal csalogatták ki Marczit. Ezekből a csalogató szavakból ide jegyzek magának egy-néhányat:

- Gyere ki, „pesti Marczi”, dugd ki az orrod!

- Gyere no, Kákonbuki, (tovább most sem tudták mondani), van még egy anyavereb!

- Hadd el, mert nem lesz mindig itt az apád!

Láthatja, édes Katalin néni, hogy e komoly időben, mikor fiam élete forog koczán, apai kötelesség el nem hagynom az én kicsi falumat, mely nem tekintve a gyereklázadást, a legszebb falu a világon. Nem mehetek, már azért sem, mert Marczi újabb furfangon töri a fejét s olyan cselt eszelt ki, hogy azt hiszem, másodszer is becsapja a gyerekeket. A legelső alkalommal arra akarja megtanítani Dobos Lajit és társait (a kik megint „közelednek” Marczihoz), hogy miként lehet verébbel - fehér hollót fogni. Világosan látom már a második lázadás körvonalait...

De, s ezt szinte elfeledtem, úgy látszik, a jó isten is pártjára állott Marczinak, hogy erősítse szívét a madarak mellett való nemes harczában. Tegnap este egy veréb szállott az ablakunkra, ott ugrált, csipegett s jó órahosszát el nem ment, mintha lett volna valami mondani valója.

Marczi felsóhajtott: ó istenem, ha érteném a madarak beszédjét!

Mondtam én: na, én egy keveset értek a csipegéséből, fiam. Ugy tetszik nekem, hogy neked csipeg köszönetet a társai nevében...

Dódi és Dédi.

I.

Egy borongós őszi nap délutánján, az előkelően rendetlen gyermek-szobában szomorúan ült két kisasszony: Dédi és Bábi. Az igazi nevükkel adós maradok, mert adósnak kell maradnom. Azt hiszem, Dédi sem tudja még, hogy mi névre keresztelte a pap, Bábi sem. Talán a mamájuk is zavarba jőne, ha megkérdenék hirtelen: Mi is a Dédi igazi neve? Hát a Bábíé?

A név különben is mellékes, az olvasó kétségtelenül egyébre kíváncsi. Nevezetesen: hány éves Dédi? Szőke-e, barna-e. És Bábi? Mi a kedvenc étele Dédinek? Mi Bábínak?

Dédi kilencz éves, Bábi hét. Dédi szőke, Bábi barna. Dédinek kedvenc tésztája a szilvaizes gombóc, Bábínak a turós palacsinta.

Ám azzal kezdettem regényemet, mely, előre mondhatom, izgalmas, idegfelesztő, hogy Dédi és Bábi szomorúan ült a gyermekszobában. A szoba földjén, azon a rengeteg nagy elványolt szőnyegen, mely előreláthatólag mielőbb egy derék, tizenkétgyermekes házaló kezén az ószeres-piaczra kerül. Ezen a becsületes, sokat próbált szőnyegen kedves rendetlenségben hevernek kificzamodott karú és lábú babák, rozoga asztalkák, megsántult székek, összevisszahasadozott edények - minden, de minden nyomorék itt, csupán a gyermekszoba két úrnője ép, - jó órában legyen mondva.

A regényíróknak megvan az az előnyük a közönséges halandók felett, hogy előttük nincs zárt ajtó, lefüggönyözött ablak: mindent látnak és hallanak. Im látom én is, világosan látom, hogy Dédi mindegyre az ablakhoz szalad, hosszan, sokáig néz egy irányba, aztán búsan megy vissza Bábíhoz:

- Nem jó Dódi. Borús az idő, úgy látszik, nem ereszti a mamája.

- Ó, Istenem, - sóhajt fel Bábi - akkor Duczi sem jó el. Hiszen *egy mamájuk* van!

- Te Bábi, - mondja kis szünet után Dédi - hátha bezárták az iskolába?

- No az meglehet, hogy Dódit bezárták, de Duczit nem. Duczi az első tanuló a harmadik B. osztályban. Tudod?

- És Dódi? Talán ő nem első a negyedik Á-ban?

Erre még jobban elszomorodnak. Igaz, Dódi is, Duczi is első. Annál rosszabb: akkor hát a mamájuk nem ereszti.

Dédi és Bábi hosszan elméláznak. Nyilvánvaló, hogy Dédi szereti Dódit, Bábi meg Duczit. Ha ezt én nem látnám, bitorolnám a regényíró nevezetét. S nagy lelketlenség volna tőlem, ha Dódit és Duczit bezáratnám az iskolába, vagy egyáltalán bármi akadályt gördítenék látogatásuk elé. Mert a való igazság az, hogy ha Dédi szereti Dódit, Dódi is szereti Dédit. Ugyanezt mondhatom Bábíróól és Ducziról is kölcsönösen. De a különbség a két szerelem közt szörnyü nagy: *boldog* az egyik, *boldogtalan szerelem* a másik.

Vajjon nem hibáztam, hogy előre elárultam?

II.

- Gyerekek! Dódi! Bábi! Itt vannak a fiúk.

A mama benyit a gyermekszoba ajtaján s szeretettel biztatja befelé Dódit és Duczit.

Négy kiáltás hangzik föl egyszerre:

- Dódi!
- Dédi!
- Duczi!
- Bábi!

De különös, míg Dódi csak kezét fog Dédivel, Duczi megcsókolja Bábit, Bábi meg Duczit. Első tekintetre látható, hogy Dódi nemcsak idősebb egy esztendővel Duczinál, de komolyabb férfiú is. Férfias nyugalommal veti le felső kabátját, s csak azután kérdi:

- Hogy van Dédi?

Ellenben Duczinak nem jut eszébe, hogy levesse a kabátot, azon módulag bukfenczet vet a szőnyegen s még nyomorékkabbá tesz egy babát, mely egykor beszélt, de most néma, mint a sír. Dódi megbotránkozással szól rá:

- Duczi! Ne gyerekeskedj. Vesd le a kabátot, mert meghülsz, ha kimegyünk.

Duczi kelletlenül engedelmeskedik, lerántja magáról a kabátot, földhöz vágja, mire Dódinak ismét van dorgáló szava.

- Duczi! Tudod, hogy az apa nem milliomos.

Szépen fölveszi a Duczi kabátját s leteszi a magáé mellé. De Duczi ezt nem látszik méltányolni, ő már bujócskát játszik Bábival. Kukk, Bábi, kukk! S ahányszor megtalálja, mindannyiszor megcsókolja Bábit a vakmerő lovag. Sőt akkor is, a mikor Bábi találja meg.

Duczitól ered különben ez a halhatatlan mondás: egy hunyócska, egy futócska, egy bujócska s kész a gyerekek közt a - bruderschaft. Duczi Bábit is tegezte s egyáltalán nem csinált titkot abból, hogy a mint „diplomája” lesz - feleségül veszi Bábit.

De forduljunk el egy keveset Duczitól és Bábitól, keressük fel az ablakmélyedésben Dódit és Dédit, annál is inkább, mert ők a mi regényünknek az igazi hősei. Szembeülnek egymással, alig jön szó ajkukra. Úgy látszik, e helyett a szemük beszél. De egyszer mégis megszólal Dédi:

- Láss, Dódi, ezek a boldogok (már mint Duczi és Bábi). Kergetőznek, játszanak és...

Nem merte befejezni a mondatot. De kicsi szívéből kitört a keserűség, ráborult az ablakpárkányra és sírt keservesen.

- Dédi! mi lelte? megbántottam?

- Nem, nem...

- Mért sír? Istenem!

Akkor Dédi fölkapta szőkefürtös fejcskáját s mondta Dódinak keserű, szemrehányó hangon:

- Mért sírok? Hogyne sírnék! Maga nem szeret engem! Ha szeretne, megcsókolt volna eddig!

Dódi megfogta a Dédi kezét, a szemével intett, hogy csillapuljon, nehogy Duczi és Bábi valamit észrevegyen. És mondta szomorúan, csüggedten:

- Dédi, én magát sohasem csókolhatom meg, mert én - *pap* leszek!

- Pap!?! S hát annak nem szabad?

- Nem, Dédi, nem.

- Hát akkor ne legyen pap.

- Az leszek, Dédi. A multkor itt volt a prépost bácsi s azt mondta: ezt a fiut papnak fogom nevelni. Kérdezte: szeretnél pap lenni? Mondtam: igen. De Dédi, ez *titok!* Értette? *Titok!*

- Igen, titok, - hebegte Dédi.

III.

Önök bizonyára megéreztek, hogy történetem, mely nem nélkülözi a drámai jelleget, erősen közeledik már a véghez.

Dédit valósággal lesújtotta a - titok. Annyira, hogy a mint elment Dódi és Duczi, sírva borúlt a Bábi nyakába:

- Bábi! Dódi pap lesz!

Bábi a vacsoránál elcsacsogta, hogy Dódi pap lesz. És a merre csak Dédit ismerték, mindenütt elterjedt a híre, hogy Dódi pap lesz, mint a nagybácsija. Lehetetlen volt, hogy ez a hír Dódinak is a fülébe ne jusson.

- Ó Istenem! - jajdult fel Dódi - Dédi elárulta a titkot!

Nem volt otthon maradása, szaladt Dédihez. Izgatott volt, arcza kipirúlva s a ki látta, bizonyosra vehette, hogy a gyermekszobában heves jelenet fog lejátszódni.

- Dédi! mit tett!?! Nem mondtam, hogy titok!?!

- Mondta.

- Hát akkor mért mondta el? Azt hittem, magában lehet bizni! Isten önnel!

- Dódi!

- Többet nem jövök el! Tudja? Maga nem tud titkot tartani. Tudja? Maga csacsogó! Tudja?

És Dódi ur elrohant...

Magánkívül rohant el.

A mama rémülten szaladt be. Dédi keservesen sírt. Sírása kihallott a konyhára. Még azon is túl. Talán az óperenciás tengeren is túl.

- Dédi! Édes Dédikém! Mi lelt? Mért sírsz, kicsi giliczém?

Dédi a mama keblére borúlt s el-elcsukló hangon zokogta:

- Mamám, édes mamám! Mondd meg mi a - titok?

Kicsi falum, Isten veled!

Más hadd búcsúzzék a világhíres fürdőktől, én tőled bucsuzom, kicsi falum. Mint a hogy a tiszteletes urak elbúcsúztatják a halottat minden atyafiától, jó szomszédjaitól, de még az ekéjétől is, azonképen szeretnék búcsúzni tőled és mindenkitől és mindentől, a mi benned, feletted és körötted vagy. Földed, vized, levegőd, erdőd, meződ, mind egyedül való, hasonmását nem találok sehol. Veled foglalkozik lelkem, a mint egy pillanatra fölszabadul az élet terhes gondjai alól s visszatér a szívem hozzád, kicsi falum.

*

Ma éppen egész nap sem tudlak kivetni a fejből. Sorban elevenednek meg a házak, a kertek; hallom a malom zugását, az esteli harangszót s nem tudok megszabadulni tőlük. S jönnek egymásután: nagyapó, a ki folyton riasztgatja a pajzán pesti unokákat: na, megálljatok, rossz gyerekek, hol a vessző? s csudálatos, a vesszőt sohasem találja meg; a nanyó, a ki mindig csak sir és sir, mert im maholnap elröpülnek az unokák s ki tudja, látja-e még őket valaha. Látom a falusi gyermekek lármás csapatját, mely reggeltől estig ott tanyázik az udvarunkon; hallom suhogni a fűzfakardokat, melyek tüneményes hirtelenséggel válnak paripákká.

Mi történt velem, mi történt. Nem történt semmi különös, csak levél jött hazulról. Árpád írja, a Marczi pajtása. Nagy ákom-bákom betűkkel írja: „hej, Marczi pajtás, de szomorú az én életem, a mióta te elmenél Budapestre. Hej, Marczi pajtás, de jól esett a leveled, a melyikben írod, hogy te engem sohasem felejtesz el az urfi pajtások miatt. Ne is felejts el, hej Marczi pajtás, mert abban a nagy városban nem lesz neked több olyan jó barátod, a milyen én vagyok. Hej, Marczi pajtás, jere le a jövő nyáron is.”

Magam is azt hiszem, hogy „hej Marczi pajtás” nem talál olyan derék pajtásra ebben a rengeteg városban, a milyen Árpád, ez a kis tömzsi székely gyerek. Aminthogy nekem sem volt olyan derék, hűséges pajtásom, valaha régen, mikor én is vesszőparipán nyargaltam, mint Gergely, az Árpád apja. S im, halljátok, mikor egy csapat gyerek közt megpillantotta „hej Marczi pajtás” az eleven arcú, beszédes szemű Árpádot, oda ment hozzá, átkarolta a nyakát; azzal kiváltak a gyerek-csapatból s kötöttek az első pillanatban nagy erős barátságot. Ugy kell lenni, hogy „hej Marczi pajtásnak” megdobbant a szive s valami azt sugta neki: légy ezzel a fiúval jó barátságban, mert az apádnak is az ő apja volt a legjobb pajtása. És összefonódott a két fiu, mint két fának két hajlós ága.

Soha sem törülődik ki lelkemből a kedves, megkapó kép: egymást átkarolva szépen sétál a sárgaczipős pesti gyerek s a csizmás székely fiu. A kurta nadrágos, hosszú fekete harisnyás urfi s a feszes, vitézkötéses nadrágban járó falusi gyerek. Egy nagy ellentét a ruhában s im szívük egybe forradott. Mint éppen a mienk, az apáké egykor. Csakhogy mi mindketten szöttek nadrágot, patkós csizmát viseltünk...

- Csak szeressétek egymást, gyerekek, szeressétek.

Na, nem kellett biztatni őket.

Mondta egyszer Marczi pajtás:

- Apám, ez csudálatos „történet.”

- Mi fiam, mi?

- Budapest milyen nagy város s Kis-Bacson milyen kicsi falu.

- Nos...

- És Budapesten nem találtam olyan jó barátot, a milyen Árpád.

Mondtam én:

- Fiam, Marczi, ez igazán csudálatos történet...

- Apám...

- Mondjad, fiam, mondjad.

- Igaz-e, hogy kis fiu korodban éppen olyan ruhát viseltél, a melyet Árpád?

- Igaz, fiam, igaz.

- Apám...

- Hallom, fiam, hallom.

- Én is úgy szeretnék olyan ruhát viselni!

- Nehéz a csizma, Marczi pajtás.

- De ha Árpád elbirja!

- Feszés a nadrág.

- De szép!

- Az igaz.

- Apám...

- Mondjad, fiam, mondjad.

- Csináltass nekem olyan ruhát. Ugy szeretnék falusi fiú lenni!

- Jól van. Marczi, jól van.

És akkor Marczi pajtás körülézett, mintha félne, hogy valaki más hallja a beszédet s mondta fontoskodó hangon:

- Hát tudod, apám, megmondom neked, hogy tulajdonképen mért szeretnék székelly ruhát viselni.

- Mondjad, fiam, mondjad.

- Azért, mert Árpád azt mondta nekem, hogy csak addig szeretem őt, mig itt leszünk. Ha aztán egyszer visszamegyünk Budapestre, elfelejtem az urfi pajtások között.

- S te mit mondottál neki, Marczi pajtás?

- Én azt mondtam neki: Tudd meg, Árpád, hogy nekem csak három barátom van Budapesten s azokat is alig látom. Van egy köztük, a kit két esztendeje nem láttam. De Árpád nagyon szomorú volt. Elkezdett sirni. Mondta, hogy könnyü neked: van apád, de az én édes apám meghalt. S ha te elmégy, barátom sem lesz itt.

- Hát István? - kérdeztem én. - No az az egy, a micsodás, - mondta ő. Látod-e Árpád, mondtam én, ha neked csak egy barátod is van a faluban, *boldogabb* vagy, mint én, mert te ezzel az egygyel mindennap találkozhatol, de én az én három pesti barátommal egy félesztendőben egyszer.

Kérdeztem én:

- Megvigasztalódott-e Árpád?

Mondá Marczi pajtás:

- Nem, apám, nem. *De én sem.*

*

Az utolsó napok szomorúságát én nem tudom megírni. Nagyok és kicsik folytonosan bucsuzkodtunk s mindegyre könnybe borult a szemünk. Nagyapó udvarán a két ákác szomorúan hajladozott, integetett, minden nap szomorúbban zúgott a hűvös esti szél, sárga levelek hullogáltak a földre: el kell menni, nincs mit tenni. Marczi pajtás búcsú vívó-versenye, ámbátor senkiben sem esett kár, általános elpityeredéssel végződött. Nagyapó összeszedte a kardokat, szépen beállította a kamarába s mondta a fiúknak: na, nézzétek meg jól fiaim, jövő nyáron itt megtaláljátok, ha én nem élnék akkor. Aztán összeszedte a gyerekek kicsi villáit, gereblyéit, azokat a kamara fölé dugta a padlásra: ezeket pedig itt találjátok meg. Könyezett a nagyapó, könyeztek a gyerekek, bizonyosan könyeztünk mi is. Marczi pajtás lehajtott fejjel járt-kelt az udvaron s mind azt szavalgatta magában:

Kicsi falum, Isten veled.

Az én szívem el nem feled.

S nyomában mindenütt Árpád. Fel-felsóhajtott szegény kis árva:

- Ó, ha veled mehetnék!

Visszasóhajtott Marczi pajtás:

- Ó, ha itt maradhatnék!

Mikor aztán előállottak a kocsik, kérdezte Árpád:

- Melyik kocsin mégy, Marczi?

- Az elsőn. Ugy-e, elkisérsz a vasúthoz?

Nem szólt Árpád, csak felszökött a kocsira.

- Ide, Marczi, ide.

Még egyszer hadd legyenek együtt. Egy órát. Átkarolják egymást s nem tudnak senkiről, semmiről. Könnybe borult szemmel ígérk, hogy soha, soha nem feledik egymást. Hogy minden héten levelet irnak. Alig veszik észre, hogy itt vannak már az állomásnál. Csak akkor markol kicsi szívükbe igazán a fájdalom, mikor berobog a vonat; hangos, keserves sirással szökik Árpád Marczi pajtás nyakába s az ablakon kinéző utasok meglepődve fordulnak a különös jelenet felé.

- Nézzétek, hogy öleli, csókolja egymást egy uri s egy paraszt gyerek!

S a mint a vonaton vagyunk, Marczi pajtás ki-kiszól az ablakon, könnyes szemmel integet Árpádnak: Isten veled! Isten veled!

De Árpád már nem látja Marczit. Ott ül a pályaudvar padján, beletemette arcát kicsi babos zsebkendőjébe, úgy siratja „hej Marczi pajtást”...

Aranyvirág az iskolában.

Igen, az egy mosolygó szép őszi nap volt, olyan, mint a mai, mikor Aranyvirág oda jött az íróasztalomhoz, szőke fürtös fejceskjét ölembe hajtotta, aztán fölnézett rám búsan, s mondta:

- Édes apukám, beteg vagyok.
- Aranyvirág, ne tréfálj, nincsen neked semmi bajod.
- Apukám, bizon iszten beteg vadok. Páj a tojtom.

Egyszerre csak beborult az ég, kiesett kezemből a toll, s kezdettem szörnyű harczba a Halállal. Láttam, világosan láttam, hogy ott leleskedik az Aranyvirág ágyacskája körül. Mintha bújósdit játszanék, fel-felüti a fejét, meg lekapja: kukucs, Aranyvirág, kukucs!

Talán látta Aranyvirág is, mert egyszer csak keserves sírásba tört ki s kérdezte elcsukló hangon:

- Ki lesz az én mamám, ha meghalok?
- Ne sírj, Aranyvirág, nem halsz meg.
- Hát a temetőben lesz-e iskola?
- Lesz, Aranyvirág, lesz.
- Kik járnak oda?
- Szárnyas angyalkák, Aranyvirág.
- Istenem, de szeretnék oda járni én isz!

*

Az Isten jó, megmérhetetlen az ő kegyelme, im újra földerült az ég: Aranyvirág megy az iskolába. Nem abba, hová szárnyas angyalok járnak, de igazi, valóságos iskolába. A hol rengeteg sok tudománnyal töltik meg a kis leányok fejét. Mert mind oda kerül esztendőre, a mit most Aranyvirág gyöngye karján czipel, egy fényes fekete táskában. Egy kis fekete mumusnak nézem ezt a fura jószágot s szinte haragszom rá, mintha nem Aranyvirág vinné őt, de ő Aranyvirágot; mintha ez a mumus volna az oka, hogy egy hét óta ritkábban csendül be dolgozószobámba Aranyvirág csengő hangon: mit irsz, apa, mit irsz?

De im Aranyvirág nem fél ettől a fekete micsodától, módosan hajtogatja össze, mintha asztalkendő volna, szeretettel rakosgatja össze a könyvecskéit, az irkáit, a tollat, a plajbászt, a gumit. Jézusom, ne hagyj el, mi minden kell egy kis leánynak, a ki a második osztályba jár.

Az ám, a második A) osztályba.

Jól megjegyyezze minden ember, hogy az A) osztályba s nem a B)-be. Kedves dicsekedéssel hirdeti Aranyvirág fűnek-fának, hogy őt az A) osztályba irták. Azt hiszi most még a kis butácska, hogy ez több, ez elébb való a B)-nél, mert hát az Ábéczé-ben is első betű az A. Annyi ez neki, mint a legénynek, kit huszárnak soroztak.

Szárnyat ölt a kedve, nem találja helyét, folyton nyitogat egyik szobából a másikba, dalol, nevet s dicsekedik, hogy: holnap megy az iskolába. Be van már írva egy nagy könyvbe, kapott is erről piros czédulát. Ennél már csak az Aranyvirág pufók arcza pirosabb az édes izgalomtól. Mindegyre kérdi: mikor megyünk, mamám? Az iskolával fekszik, az iskolával kel.

- Ugy-e már megyünk?

- Van még idő, ne félj.
- Ugy-e, hogy ott néni tanít, mamám?
- Az, Aranyvirág, az.
- Vannak-e annak a néninek gyermekei, mamám?
- Majd megtudjuk, ne légy olyan kíváncsi.

Ó kedves óra, drága óra, fél nyolcra jár a mutatója.

- Gyerünk mamám, gyerünk. Ugy-e te is jössz, apuka?

Megyünk, megyünk, hogyan mennénk. Hisz most teszi az első lépést Aranyvirág a nagy világba. A bálterem csak a második, az iskolaterem az első. Érzem, hogy reszket a kezem, a mint vezetem Aranyvirágot. Látom, hogy köny csillog a mama szemében... Talán az enyém-ben is. S szinte kitör keblemből a bús sóhajtás: ó édes kicsi Aranyvirágom, már nem vagy egészen a miénk!

Nem vagy, nem.

Büszkeséggel telik el a szívem, hogy van már iskolás leányom, de a büszkeségbe szomorúság vegyül. Ám Aranyvirág szája meg nem áll. Cseng az utca a szavától, a nevetésétől, meg-meghimbálja magát, kezünkbe kapaszkodván, a mi ugy-e nem igen illik egy iskolás leányhoz. Alig vesszük észre, ott vagyunk az iskolában. Az A) osztály előtt. Elénk mosolyog egy szép fiatal néni s kérdi szeretettel: nekem hozták ezt a kis leányt? Hogy hívnak kicsikém?

- Aranyvirágnak.

- Ó, ó, hát más neved nincs?

- Van, - felel egy kicsit elszontyolodva - de így hívnak otthon. Ez a neve a boczikámnak is, a kit a nagymama adott.

- No lám, lám. A boczikának is ez a neve.

Lassankint aztán kiderül, hogy Aranyvirág az igazi nevén Mariska, ez lesz az ő neve az iskolában.

- Itt Mariska, otthon Aranyvirág, jó lesz? Na most Mariska, ülj le ide a harmadik padba. Ha jól tanulsz, elékerülsz az elsőbe.

De nini, mi történt?

Aranyvirág hol a mamához, hol az apához huzódik, erősen a kezünkbe kapaszkodik s húz a harmadik pad felé. Pityeregve mondja:

- Hát ti nem maradtok itt?

- Ó persze, minekünk nem szabad ám itt maradni. Ugy-e, tanító néni?

- Dehogy szabad! Itt csak kis lányoknak való pad van.

Mint a hogy a gyávának bátorságot ad a nagy veszedelem, neki bátorkodik Aranyvirág is:

- De bizony elférne itt a mama. (Legalább a mama!) Én meg az ölében ülnék!

Hiába, nincs pardon, grácia Aranyvirágnak. Hevesen öleli, csókolja mamát, apát s alig tudunk annyit rebegni: légy jó Aranyvirág. Pá, pá.

És tettünk odakint az utcán szemrehányást magunknak: mégis korán vittük iskolába.

Tegnap még szentül hittük, hogy elég erős.

Ma erősebben hiszszük, sőt tudjuk, hogy gyöngé, roppant gyöngé még.

S megszállnak rémlátomások: a tenger sok járványos betegség, mit iskolából hoznak haza a gyerekek.

Feledjük, egészen feledjük a rettentő küzdelmet, mit nemrég a halállal vívtunk Aranyvirágért, a mikor még nem járt iskolába.

Mondja a mama:

- Ha nem szégyenleném, visszamennék s elhoznám. Hát te?

- Várjunk délig, míg Aranyvirág hazajő.

Aztán úgy tíz óra közben azon vesszük észre magunkat, hogy mind a ketten készülődünk.

- Hová mégy?

- Az iskolába. Hát te?

- Én is... akarom mondani, elég tán, ha te elmégy.

Világos, hogy elég, s épen azért megyünk mind a ketten. Lelki szemünk látja Aranyvirág szomorú arcát, kisírt szemét. Szinte szeretőnk is, hogy így legyen, lenne legalább okunk, hogy még egy esztendő idehaza tartsuk. Megdobban a szívünk, a mint tódul ki az iskola kapuján a sok leánygyerek. Mind a ketten egy vörös szalagos kalapot keresünk, de szomorúan tapasztaljuk, hogy több vörös-szalagos kalap is van a világon.

- Nézd, nézd, itt jön Aranyvirág.

- Hol van, hol?

Már itt is van. Magasan lobogtatja a táskáját s mint egy madárka, úgy röppen felénk.

- Apa! mama!

Kezünkbe kapaszkodik s megered a szája, pereg a nyelve, nem tudja, hol s min kezdje a beszédet.

- Tudod, mamám s apám, az olyan kedves volt. Hát tudod, mama, azt mondta a tanító néni, hogy a ki valamit akar, tartsa fel az ujját. De láttatok volna, egyszerre mind feltartottuk az ujjunkat. - Jaj, szerelmes Istenem, mondotta a tanító néni, egyszerre nem beszélhettek mind. Aztán kérdezte Margitkát: na, Margitka, beszélj, mit akarsz. Mondta Margitka: csak azt akarom mondani, tanító néni, hogy van ám nekem egy bátyám, a ki már az egyetemre jár. - Ó te, kis butácska, mondotta a tanító néni, nem kérdeztem ezt én. Kérdezte tőlem is: na, Mariska, hát te mit akarsz? Mondtam én: Kérem szépen, tanító néni, a Zsuzsikának nincs olvasókönyve, neki adhatom-e az enyémet? Van nekem ám kettő, mondtam én. Hogyne, ha az apa és mama megengedi, mondta a tanító néni. Megengeditek? Ugy-e, meg? Jaj, drága apuskám, hány szegény leányka van ott. Van ám még árva is. A Zsuzsika is árva. Nincs édes anyja. Ó, édes Istenkém, hát akkor én mit busulok, gondoltam magamban. Én mindjárt meglátom az édes mamámat, Zsuzsika pedig soha, de soha. Mit gondoltok, hogy mind jó kis leány van az iskolában? Hallod, mamám, az borzasztó, hogy milyen rossz leányok is vannak ott! Tudod, összebujnak, nevetnek, s mikor a tanító néni egy kicsit kiment, hárman felugrottak a pad tetejére s elkezdettek táncolni. Na, kaptak is a tanító nénitől. Képzeld csak, mamám, kiállította a padból mind a hármat.

- Hát téged nem állítottak ki?

- Engem? Ó persze, engem nem is állítanak ki soha!

- Persze, persze, mert holnap már nem is mégy iskolába...

Aranyvirágnak félrehúzódott a szája.

- Mért nem? Hiszen én jó voltam! Meg is dicsért a tanító néni. Meg is czirógatott. Még meg is csókolt. De én is ám. Jaj, mamám, ha tudnád, de kedves, aranyos néni!... Hát... izé... mondjad, ugy-e csak tréfálsz? No lám, hogy tréfálsz. Szegény tanító néni, holnap csak nézte, nézte volna a helyemet s hát Mariska nincs. Jaj, de rosszul esett volna szegénynek! Aztán Zsuzsika is keresett volna: hol van Mariska? Istenem, Istenem, ki hoz nekem könyvet!

- Elég, elég, egyél már!

- Megyek holnap iskolába?

- Igen, igen.

- Na, mert tudd meg, mamám, hogy ha nem, egy falat nem sok, annyit sem ettem volna!

Hírek az iskolából.

Az ujságokba, fájdalom, sokat kell írnom, talán nagyon is sokat, de a világ forgásából, embertársaim viselt dolgaiból csak annyit tudok, a mennyiről a feleségem ebéd és vacsora közben referál. Mert az én elvem ez - s ezt minden férjkollegámnak jó lélekkel ajánlhatom: a férj dolgozzék, keresse meg a mindennapi kenyeret és czipőre valót, az asszony pedig főzzön, süssön, mosdassa, fésülje a gyerekeket s dolgait végezvén szép rendben, olvassa el az ujságokat a vezérczikktől az apró hirdetésekig és referáljon férje urának.

Ez az igazi munkafelosztás.

Egyébként azt sem bánom, ha az asszony könnyít a dolgán, csak ne legyen semmiben hiányosság. Ám a mióta három gyereket átadtam az iskolának „kezelés” végett, az asszony referádái napról-napra elmaradnak: szóhoz sem jut a gyerekektől. Összedülhet, sőt fel is épülhet a bazilika, én meg nem tudom. Sikkaszthatnak milliókat, tárgyalhatnak szenzációs pereket az igazságügyi palotában, megbukhatik a kormány. Már le is mondtam arról, hogy továbbra is a feleségem referáljon, elébb-utóbb az lesz a sorsom, hogy nemcsak írnom kell az ujságokba, de olvasnom is kell azokat.

Úgy tudja meg minden ember, nekem ez idő szerint az egész glóbus - az iskola. Erről s az itten történt dolgokról referál minden délben, minden este három gyermek, természetesen egyszerre és sohasem külön, külön.

- Tudod, apám, a mi osztályunkban...
- Igen, de a mienkben...
- Hallgass csak ide, apám, a mi osztályunkban...
- Csitt, egyszerre csak egy beszéljen.

Erre mind a három felnyújtja az ujját. Éppen mint az iskolában. Úgylátszik, mind a három osztályban ez a szólásra jelentkezés jele. De már egy s más dologban más-más a szokás mind a három osztályban. A negyedik osztályos fiam a háta mögé dugja a két kezét és úgy ül az asztalnál. A harmadik osztályos keresztbe rakja és olyan egyenesen ül, mintha nyársat frustukolt volna. A második osztályos leánykám az ujjá hegyét az asztal szélére teszi s egy kicsit lehajtott fővel néz át az asztalon.

- Hát így kell ülni az iskolában?
- Így! így! így!
- S a ki nem ül úgy?
- Azt kiállítják, - mondják egyszerre hárman.
- Apám! - mondja a negyedik osztályos - a mi osztályunkban egy fiú a lábát föltette a padra. - Te Pista, - mondja neki a tanító - hol a fejed? Én nem látom a fejedet. Csak láttad volna, a fiú ijedten kapott a fejéhez: Kérem szépen, itt a fejem. - Már hogy volna ott, ha a lábad fent van! Keresd csak a fejedet, ott lesz az a pad alatt. De volt kaczagás. Azóta mindig keressük a Pista fejét a pad alatt.

Közbe ront a harmadik osztályos.

- Apám! Egyszer én is feltartottam az ujjamat, akartam mondani valamit.
- Hát aztán mit mondtál, hadd hallom.

- Tudod, egy gyerek mondta, hogy az apja nagyon beteg. Erre én is felálltam s mondtam: Kérem szépen, tanító bácsi, *egyszer* az én apám is nagy beteg volt. Sok szalámit evett, nagy láza volt, én meg azt mondtam neki: látod, apám, látod, mért ettél olyan sok szalámit: megvert az Isten!
- Ó, te kis csacsi, te! S mit mondott a tanító bácsi?
- Éppen azt, a mit te: ó, te kis csacsi!
- Nagyon helyes, jól mondotta.
- Hanem apám, - veszi fel a szót ismét az „öreg” - arról neked fogalmad nincs, hogy milyen rossz gyerekek járnak az én osztályomba.
- Hát még az enyémbé! - sívít bele a kis leány.
- Apám! Képzeld. Vagyunk hetvenen. Föladja a tanító bácsi a *Szózatot*. Gondolod, hogy egészen? Nyolcz sort. Tudod, nyolcz sort. Mit gondolsz, hányan *tudtuk*? Ketten. Én meg Iván.
- Ki az az Iván?
- Ivánt te nem ismered?
- Megvallom, nem. Én csak egy Ivánt ismerek: Relle Ivánt. Ismered?
- Nem, nem ismerem.
- No látod.
- Igen, hát Iván éppen mellettem ül. Ő az egész osztályban a legcsinosabb fiú. Csak egy hibája van, hogy egy kicsit feledékeny. De mit gondolsz, hogyan segít magán? Van neki egy kis jegyzőkönyvecskéje, s abba szépen beírja, a mit felad a tanító bácsi. Kérdi tőlem: hát neked nincs jegyzőkönyved? Az én jegyzőkönyvem itt van, ni, s rákoppintottam a fejemre. Azt mondja Iván: hátha egyszer elveszted a fejedet, mint Pista? - S ha te elveszted a jegyzőkönyvedet? - No, akkor mást vesz az apám. - Ugy? Na, ha elvesz a fejem, majd nekem is mást vesz az apám!
- Persze, persze, mondom, kapok én még ilyen fejet pár krajczárért licitáczió.
- Azt már mondhatom neked, apám, hogy Iván az osztályban a legjobb barátom. Holnap majd megismered, mert eljön. Azt mondta, megkér téged meg a mamát, hogy ereszszetek el vele a Barrokáldi-czirkuszba.
- Hová te?
- Igen, a Barrokáldi-czirkuszba. Ó, Iván már jól tudja a járást. Volt már ott egyedül is, s azt mondta: mehetek vele egész bátran, nem történik semmi bajunk.
- Nem, de mégis...
- Kérlek, az osztályban is Iván a felvigyázó. Először volt Oszkár. Azt a tanító bácsi letette.
- Miért tette le?
- Jaj, az borzasztó történet volt, apám.
- Talán csak nem...
- Az úgy volt, apám, hogy van az osztályban egy hosszú, czingár fiú. Móricz a neve. Izraelita.
- Lehetetlen!
- De igen, az.

Ez a fiú fölugrott a pad tetejére s elkezdett ott táncolni. Összeverte a tenyerét s mind azt kiabálta:

Járd ki, lábam, járd ki most,
Nem parancsol senki most!

Eleget mondta Oszkár szépen: ülj le, Móricz, mert felírom a nevedet, de Móricz nem ült le, még neki állott feljebb. - Ülj le, Móricz! - Hallgass, te kölyök, mert pofon ütlek! Csak merj felírni! Hej, megharagszik Oszkár és felugrik ő is a padra, ott még egy kicsit felágaskodott, mert sokkal kisebb Móricznál s jól pofon ütötte Móriczot. Jézus Mária, éppen akkor lépett be a tanító bácsi. Összeráncolta a homlokát, haragosan végig nézett az osztályon, aztán kérdezte: mi történt: Mi mind Oszkárnak fogtuk a pártját, de hiába, mind a kettőt kiállította s Oszkárt lecsapta a felvigyázóságról.

- Szegény Oszkár! Már ily korán hivatalt veszített!

- Úgy van, apám.

- A mi osztályunkban is lecsapták a felvigyázót!

- A miénkbe isz!

- Későn jött az iskolába.

- A mi felvigyázónk isz!

- Nos, apám, hadd mondok tovább. Oszkár után jött Friczi. Ez egy német gyerek. Ha a gyerekek lármáztak, mindig így csitította: Jerekek, send ledjen, mert felírom tiktek! Na hiszen, ezt elneveztük Sendledjen Friczinek. „Szegény német”, mindig ordított, mikor a tanító bácsi belépett. - Hát neked mi bajod? - kérdezte a tanító bácsi.

- Kérem szépen, a jerekek Sendledjen Friczinek sufolódnak engem. A tanító bácsi egy csomó gyereket ott marasztalt papírgaluskára s Friczi helyébe kinevezte Ivánt. Azt mondta neki: Na, Iván, a te apád úgy is vizsgálóbíró, te légy ezentúl a felvigyázó. Tyhű, csak láttad volna, hogy a gyerekek hogy megrökönyödtek, a mikor ezt hallották. Legjobban megijedt a hosszú Móricz. Attól fél, hogy ha lármáz, dutyiba zárja az Iván apja.

- No, no... Az még meglehet! - Egyébként hogy érzitek magatokat az iskolában, kedves gyermekeim?

- Ó, nagyon pompásan! - kiált lelkesülten az öreg.

- Ott olyan jó!

- Idazán, apuszkám. Csak jönnél el edszer!

- Tudod apám, mondja az öreg - különösen nagyszerű az, mikor a kisebb osztályosokkal találkozunk. Csakúgy félvállról beszélünk velök. Hát még tik is vagytok valamik? Nagyon nőjj, fiacskám!

- Így beszéltek velük? No, az nem nagyon szép. Jól esnék neked, ha az ötödik vagy hatodik osztályosok lenéznének?

- Hiszen, édes apám, ezt eltaláltad. Tudd meg, nekünk negyedik osztályosoknak semmi bajunk nincs a világon, csak az, hogy ötödik és hatodik osztályosok is vannak!

...Nini, mekkora igazságot mondott a kölyök. Hát nekünk nagyoknak nem az-e a legnagyobb bajunk, hogy nagyobbak és hatalmasabbak is vannak, mint mink?

Az előköszöntő.

Mint a falusi lakodalmon az előköszöntő, a ki egy jó puskaövéssel elébb nyargal a lakodalmas népnél, úgy jár elől az öreg Mikulás bácsi, hirdetvén a gyermekvilágnak: jó a Jézuska. Ez az öreg, hosszú fehér szakállas bácsi a postása az angyalarcú gyermeknek, ki egy tündérséges estén beröpüli az egész világot. De mint valami jóságos öreg nagyapó, nem jár üres kézzel, öblös zsebei tele vannak mogyoróval, dióval, cukorral s csak ki kell tenni a czipőcskéket az ablak közé, színing tölti zörgő-börgő ajándékával. Azt hiszem, hogy szerdán este színről-színre láttam az öreget. Annyit foglalkoztam már vele, hogy arcza, alakja megelevenedett s már a hangját is ismerem. Az arcza piros, mint a rózsa, a szakálla fehér, mint a hó. A szeme mosolyog, mindig mosolyog. Egy kicsit meggömbült a háta, de ha lovára ül, kifeszíti a mellét s megfiatalodni látszik. Bizonyos vagyok benne, hogy szárnyas paripán jár, különben hogy tudná benyargalni egy este az egész világot, hirdetvén: jön a Jézuska, gyerekek, jön!

Mély, egy kicsit reszketős a hangja, de csengését még nem veszítette el s nem is veszi el soha. A keze is reszket egy kicsit, de minden ablakot kinyit: gazdag ember, szegény ember ablakát, a hol gyerek van. Néhol meg-megcsóválja a fejét, látván, hogy két ablak is tele czipővel. Bizonyosan a Jézuskát sajnálja: no, szegény Jézuska, jól neki készülj, gyöngye válladnak elég volna ez az egy ház is.

Nem jött a szememre álom. Nem hagyott aludni az az öt pár czipő, mely szépen glédában állott az ablak között, táltott szájjal bámulván az éjszakába. A czipők urai és asszonyai jóízűen szuszogtak ágyacskáikban, nem győzték bevárni Mikulás bácsit. Végre is elaludtak Istenben, Mikulás bácsiban s a mamában való szent bizodalommal. Ebben a szent háromságban még soha meg nem csalódtak. Olyan bizonyosra veszik a mogyorót, hogy már előre kikészítik a - törőszerszámokat.

Félig elszenderülve, azon gondolkoztam, hátha csakugyan eljöne Mikulás bácsi. Roppant kedves dolog volna egy kicsit eldiskurálni vele. S im, csak erre kellett gondolnom, megkoppant kívül az ablak, két reszkető kéz szépen két felé hajtotta az ablakszárnyakat: ott állott a hófehér szakállas öreg. Egy nagy általvető tarisznya volt a vállán, egy kicsit már lapos, de hosszú köpenyegének a zsebjei még puffadtak valának. Beköszönt mosolyogva, szeretettel:

- Jó estét, öcsémuram.
- Adjon isten, urambátyám.
- Sok a gyerek, a mint látom.
- Nem a gyerek sok, hanem a czipő.

Ez a felelet láthatólag tetszett az öregnek.

- No, no, de öt pár czipő. Elég lett volna öt fél pár is.
- Ki-ki párjával, urambátyám. Így tartja a magyar ember.

Mondotta az öreg:

- Ti szülők, mind bolondok vagytok. Magatokra nem gondoltok, mindent a gyermekeknek, a gyermekekért.
- Ez így volt mindig, urambátyám, a mióta a világ fennáll s így is lesz.

Az öreg összeránczolta a homlokát.

- Ne akarj bölcsebb lenni nálam.

- Nem is akarok, urambátyám, csak tölts meg a cipőket. De színiültig! Az én gyerekeim a világon a legjobb gyerekek.

Mikulás bácsi hangosan felkaczagott. Megijedtem, hogy a gyerekek fölébrednek.

- Még nem találtam szülőt, a ki ezt ne mondta volna. Mindeniké a legjobb, a legokosabb.

- Bocsánat, az enyimek...

- Elég, elég... Ez a cipőcske?...

- A legkisebbiké. Aranyos egy kölyök, mondhatom magának, Mikulás bácsi. Most alszik, de ha ideje volna várni egy keveset, mindjárt felébred, egy szót se szól, csak szépen átmászik az ágyunkba, ott elkezd motoszkálni, egyszer az anyja, másszor az apja arcát czirógatja, aztán elkezd diskurálni: mama, baba itt. Apa, baba itt. Ha erre sem akarunk felébredni, elkezd csöngetni, a hogy a vasúton hallotta: linglingli, utánozza a vasút menését, majd rám ül s biztat: gyi, apa, gyi!

- Aranyos fiú, mondhatom! Nem hagyja a szüleit aludni!

- Világos, hogy nem! Miért is hagyná? Tessék vele mulatni!

- Aztán mit csináltok?

- Kezdetben dühösesek vagyunk. Mars az ágyadba, te rossz fiú! Ránk se hederít. Gyi, apa, gyi! Közbe-közbe végig fekszik a mellemen, czirógatja, csókolgatja az arcomat, hízeleg, mint egy macska: édi apa, ájá apa! A szemünkből kimegy az álom s mikor lassankint elálmosodik megint, szinte sajnáljuk.

- Köszönöm alássan!

- Uram bátyámnak, úgy látszik, nem voltak gyermekei!

- Nekem!? - kiáltott a szent férfiú megbotránkozással. - Nem tudod, hogy *szent* vagyok? Ám azért enyém a világon, a mennyi gyerek, mind!

- *Mind!* De nincs *egy*. Csak *egy!* Volna csak szentségednek egy gyereke, bezzeg nem járná körül a világot, hanem most feküdnék a jó meleg ágyban s keblére borulva aludnék az az *egy!* Ennél istenibb érzés nincs e földön, öreg!

- Minél?

- Mikor egy gyermek a meleg arcocskáját a mellünkre fekteti s ott alszik édesen.

- Egy szót se többet! - rivallt rám a szent férfiú. - Még kedvet kapok a házasságra!

- Egész világ minden kincsét ha élembe hoznák, meg nem mozdulnék, nehogy az álmát megzavarjam...

- Hallgass! Hány liter mogyorót hagyjak itt?

- Le-lerúgja magáról a takarócskáját, lerúgja ezerszer s én ezerszer betakarom.

- Hány liter mogyorót hagyjak itt?!

- Egyszer csak valami rossz álmod lát, felsivít, rémülten szorítom magamhoz: csicsiss, baba, csicsiss, nem bánt bubus, nincs bubus.

- Elég lesz két liter?

- Miféle literről beszél szentséged?

- Kérdem, hogy elég lesz-e két liter mogyoró az öt pár cipőre?

- Hja, úgy? Nem, öreg, nem. Tavaly óta megnőttek a cipők.
- Mindig nőnek...
- Mindig. Tavaly még öt hatos elég volt, most már egy forint a legkisebb cipő is.
- Tehát mondjuk: két és fél liter mogyoró.
- Meg egy staniczli cukor. De jó nagy staniczlival.
- Telhetetlen... - morgott az öreg.

Hanem azért becsületesen kimérte a harmadfél liter mogyorót, még egy fél marékkal meg is szerezte. Aztán ráhintett egy nagy staniczli cukrot.

Épp a mikor indulóban volt, mászott át hozzám a kicsi fiam. Végig tapogatózott az ágyon, szerencsésen eljutott a szakállamig. El kezdett czirókálni, morókálni. Mikulás bácsi megállapodott egy pillanatra, de aztán erős elhatározással megsarkantyuzta aranyszőrű szárnyas paripáját. Valamit morgott magában. Ha jól hallottam, ezt:

- Megyek, mert még kedvet kapok a házasságra...

Mit csinálnak a gyerekek?

Egyedül ültem a kupében, se könyv, se ujság: Uram, istenem, mivel ölöm meg az időt hazáig? Az ablakra nem mertem nézni: vastag, nyirkos köd borult a vidékre, hegy, völgy egy nagy, lomha köd. Öt perc alatt tizszer néztem az órát s kétségbeejtett a mutató lomhasága. Sohasem érek haza!

De egyszerre csak, - halljatok csodát, - mintha köd eloszlott, nap fölragyogott volna, lelkemről eltűnt a nyomasztó hangulat, úgy tetszett nekem, hogy megnépesült a kocsi egy csomó lármás gyerekkel. Csak úgy elsóhajtottam: vajjon mit csinálnak a gyerekek? - s erre a sóhajlásra itt voltak mind, láttam, beszélgettem velük, éppen mint otthon, a gyermekszobában.

Kell is nekem könyv meg ujság, fecsegő utitárs. Az az ötletem támadt, hogy óráról-órára följegyzem, itt a kupében, hogy mit csinálnak otthon a gyerekek. Milyen pompás lesz, ha majd egyet s mást eltalálok; ha a mama bizonyítja, hogy: így volt, éppen így.

Lássuk csak.

Reggeli 6 óra. Éppen most rúgta le magáról a takarót Szipity úr, s felülvén ágyacskájában, hírül adja mindeneknek, a kiket illet, hogy ő felébredett. Röviden, katonásan: mama! didi! A villamos csengő tovább viszi a hirt a konyhára, lobogó lánggal ég a spiritusz, forralódik a „didi”, mialatt Szipity úr fölkerül az apa ágyába. Rögtön konstatálja, hogy: apa nincs. Apa pá. Csalódottan motoszkál az ágyban, keresi a szakállamat, bajuszomat, hogy szeretettel megtépászsza s im kénytelen megnyugodni abban, hogy ma nem kergetheti ki az álmat szememből. Szegény Szipity! Olyan busan ismétli: apa nincs, apa pá! A mama kétségbeesett kísérleteket tesz: csak még egy órát, csak még egy felet, ha aludhatnék. Csicsiss, Szipity, csicsiss! - Didi! - sir végig a szobákon Szipity bús siralma - didi! didi!

Erre megmozdulnak a többi gyerekek is. Hopp, felugrálnak mind az apa ágyába. Ilyen pompásan sehol sem lehet bukfenczezni. De egyszer csak ijedten ugrálnak le az „öregek”: hetet üt az óra.

Hét óra. Rettenetes hangzavar kerekedik. Vízet! Szappant! A harisnyámat! Hol a czipóm? Kávét! Jaj Istenem! elkésünk az iskolából. Jankó keresi a rajztömböt. Marczi a mappát. Aranyvirág a kötőtűjét. - Ugy-e, megmondtam, hogy este mindent készíttetek elé! - A táskám szíjja elszakadt. Mama, varrd meg. - Nekem nincs czeruzám. Mama, két krajczárt kérek. - Szakácsné, zsemlét, almát tíz órára! - Nekem kifli kell. - Didi! didi! süvít belé Szipity. (Ez már a második „didi”). Huh! már fél nyolcz! - Oh, Istenem, elkésünk! Kiállít a tanító bácsi! (A két fiú ki akar rohanni.) - Hát Aranyvirágot nem várjátok meg? Vissza! Mind neki esnek s izgatottan keresik a kötőtűt. Nem találják. - Bizonyosan Loli dugta el. Loli ártatlan képpel czuczál, a sarokban meghuzódva. Elmozdítják onnét s hát csakugyan ott a kötőtű. - Mért nem szóltál? Mi? - Ez az enyém! Ezt én találtam! (A botomat is ezzel okkupálja: ezt én találtam. Ez az enyém!) Végre három gyerek kivonul a lakásból, csak kettő marad: Loli és Szipity. A mama fáradtan ül le reggelizni. Az óra nyolczat üt.

Nyolcz óra. Loli belopódzott a dolgozó szobámba s üríti ki a papírkosarat. Egy szempillantásra nem látszik a szőnyeg az eldobott kéziratoktól meg ujságoktól. Szipity fölmászott a hintaszékbe, a honnét nagy valószínűséggel le fog fordulni. De im két kéz összecsapódik: Jézus Mária! mit csináltok? Ki eresztett ide be? Ki adta neked ezt a sok papírost? - Ezt én találtam! Ez az enyém! Szipity nem engedi zavartatni magát: hinta, palinta! Lekapják a székből s ordítva szalad ki a konyhára. Ott a mamát bepanaszolja a szakácsnének s végül kijelenti, hogy: didi! (Harmadszor.) Loli is méltatlankodva szalad ki a konyhába s meginterpellálja a szakácsnét: mikor kapunk tiz órait? Ezt a kérdést éppen száz variációban adja fel.

Mi lesz tíz órai? Lesz tíz órai? Mikor lesz? Kapok almát? Hát szőlőt? A fiúk mit kapnak? A százegyedik kérdésnél a szakácsné egy darab kenyeret nyom a kezébe. Ezzel beszalad. - Ki adta a kenyeret? - Ezt én találtam! Ez az enyém!

Kilencz óra. Giza készülődik az iskolába Aranyvirág után. Viszi Lolit is, Szipityet is. Egy fél óra beletelik, míg mind a kettőt újra mosdatja s öltözteti. A szappant minden áron Loli akarja kezelni, mert hát ezt is ő találta. Szipity úr menekül a hidegvíz elől. S mikor nagynehezen kézrekerül, rúg, bög és megfenyegeti Gizát: memmom mamának, Dida puff. (Magyarul: megmondom mamának: Giza megvert.) Mert hát neki a mosdatás verés. Legalább is könnyű testi sértés.

Tíz óra. Egy gyerek nem sok, annyi sincs a háznál. Öt perczzel mult tiz és a mama nem találja helyét a lakásban. A szörnyű lárma után megdöböntő csöndesség. Idegesen nézi a fal órát. Most ehhez szalad, majd ahhoz. Tíz óra múlt húsz perczzel s Aranyvirág még nincs itthon. Jaj, csak nem marasztották ott papírgaluskára! Indul utána. Hála az égnek, jönnek már. Három gyerek visszakerült. Szaladva szalad Aranyvirág, lobogtatván a kötését. Már kötött egy tenyérnyi hosszat. Egy hét sem telik belé, ha így halad, elkészül a nadrág a - cziczának.

Tizenegy óra. Most indulnak haza a fiúk is az iskolából. Vajjon tudták-e a leczkét? Nem marasztják-e ott papírgaluskára? Marczit nem féltem, az nyeli a tudományt. No, Jankó is segít magán. Olyan szívrehatóan tud sírni, hogy a tanítóját mindig leveszi a lábáról. Ez is valami. Szörnyen bántana, ha ma nem ebédelhetnék valamennyivel. Ahá, már látom, jönnek. Jancsinak mintha ki volna sírva a szeme. Édes fiam! Nehéz a tudomány, ugy-e? Még alig kezdettetek élni s már befognak. Izgatottak vagytok reggeltől estig. Elsatnyultok, csenevésztedtek. Nem esztek nyugodtan egy falatot. Jaj, az iskola! Jaj, a leczke! Jaj, a tanító bácsi! A helyett, hogy ti dobálnátok a lapdát, titeket dobálnak a tanítók kézről-kézre. A házitanító dob az osztálytanító kezébe, ez a házitanítóéba, ez ismét a zenetanítóéba, az meg a rajztanítóéba. Így dobálták a mesebeli legényt a gonosz tündérek. Vajjon marad-e épen egy porczikájuk, mire megnőnek? Már lesitek az órát. Mindjárt 12 óra. Kész-e az ebéd? Szeretnétek bevárni az apát, szeretnétek elébe menni, együtt ebédelni, de elkéstek az iskolából. Istenem, istenem, mért nincs ma vakáció!

Tizenkét óra. Ah, még csak egy fél óra s otthon vagyok. A fiúk kiabálnak: hamar az ebédet! Loli százszor állja a mama útját: mikor jó az apa? - Egy órakor. - Haza jó az apa? - Haza. - Mit hoz az apa? - Magát. - Gyalog jó az apa? - Persze, hogy gyalog. - Miért jó gyalog? (A mama nem felel.) - Mama, mondd csak, igazán haza jó az apa? (A mama nem felel.) Ugy-e egy órakor jó? (A mama nem felel.) Végre is a gyerekek fellázadnak ellene: Ugyan kérlek, ne szekírozd a mamát! - Mama... mondd csak, sekijozslak én tégedet? - Dehogyszekirozol! - No, ugy-e? Lássátok, hogy nem sekijozsom! (Egy másodperc múlva): Mama! Ugy-e az apa Kolozsvájt volt? Mit csinált ott? Ugy-e a Jézuskával beszélt ott? Van Jézuska Kolozsvájt? - Nincs! - mondják a többiek. - Ugy-e van, mama? Hallod, mit mondanak? Ugy-e van? - Van, van! csak hallgass! - Lássátok! lássátok! Van Jézuska Kolozsvájt! Mama...

Délután 1 óra. Megérkeztem. Mikor beléptem, épp akkor roskadt le az asztal mellé a mama.

- Jere, jere, csakhogy jössz már.

Loli akkor is ott állott előtte s mikor már végigcsókoltam valamennyit, aranyos szemtelenséggel nézett fel a mamájára.

- Mama! ugy-e haza jött az apa?!

Haragudj rá, ha tudsz.

A német hét.

Én reám nem panaszkodhatik a német: az esztendő egy hetében még álmban is németül beszélek. Ötvenegy hétig magyarul, egy hétig németül. S mondhatom, ez az egy német hét fölér az ötvenegy magyarral. Hunyadnak karjai nem törtek össze úgy rabigát, a mint én összetöröm a németet. Amint befordulunk karácsony nagyhetébe, megcsendül kicsi fészünkben az első német szó, s valameddig a Jézuska föl nem gyújtja a karácsonyfát, a gyermekek nagy álmélkodására, csak németül beszélünk. A nagyobbak különben már átlátnak a szitán. A mint németül kezdünk beszélni, összedugják a fejüket, suttognak, vihognak.

- Gyerekek, nemsokára itt lesz a Jézuska.

- Miről tudod?

- A mama meg az apa németül beszél.

Egyszer már azt hittem, hogy német helyett valami más nyelvet kell elárantani és kezdtük is feleleveníteni gyermekkori emlékeinket az Ahn-féle franczia grammatikából, mert német dada került a házhoz. Ez a veszedelem azonban szerencsésen elhárult a fejemről, mert a gyerekek a német dadát úgy megmagyarosították, hogy nagyot hallott, ha németül szólítottuk meg. Így maradtunk meg a német mellett, melyből a kis hunn-ivadékok ma sem tudnak többet ennél: kiszti hand. Ezt hallották először a német dadától, ezt nem is felejtették el, mert rögtön elnevezték a dadát: Kiszti handnak.

- Kiszti hand! sír a baba!

- Kiszti hand! szoptassa meg a babát!

Nem elég különben, hogy egy egész hétig németül beszélünk, de folyton bujkálunk, rejtegetünk, mint a tolvajok. S míg máskor a gyerekek nem törődtek azzal, hogy ki jött, mit hozott, most minden hordár, minden boltiszolga elé kiszaladnak, ajtót nyitnak s szaladnak be nagy diadallal: csomagot hoztak!

Aztán kezdődik a kérdezősködés.

- Mi van a csomagban? Nem bontod fel, mamám? Hát mért nem bontod fel?

- Ugyan hagyjátok a mamát, - förmed a kisebbekre az „öreg”.

Dehogy hagyják.

- Mutasd, mamám! Bontsd fel, mamám!

Hiába, a mama hajthatatlan, nem bontja fel a csomagot, hanem viszi ki a fürdőszobába s az ajtóra kétszer is ráfordítja a kulcsot.

Mikor a gyermekek rájönnek, hogy minden csomag a fürdőszobába vándorol, roppant nagy kedvük kerekedik a fürdésre. Ez a multság rendesen sírással végződik, mikor az alapos mosdatásra kerül a sor, de most ezt se bánnák, csak valahogy bejuthatnának a fürdőszobába.

- Mama! Mért zárod el a fürdőszobát?

- Hogy a madár ki ne repüljön.

- Van benne madár? Miféle madár? Énekel?

- Meghiszem azt. De még milyen szépen énekel - éjjel. Persze, ti akkor alusztok.

Ebéd felett jelentést tesz a mama a délelőtti vásárlásokról. A gyerekek olyan áhítattal hallgatják, mintha minden szavát értenék.

- No, hallod, két karácsony egy esztendőben éppen elég volna, hogy az ember tönkre menjen.
- Elég egy is. Egyébként mit vettél ma?
- Ma csak két bőr babát vettem.
- Ruha nélkül?
- Ruha nélkül. Majd csinállok nekik menyasszonyi ruhát. Gondoltam, minek lóg ott az én menyasszonyi ruhám, meg a fátyol. Felöltöztetem ebből a babákat.
- De asszony!
- Majd meglátod, de szép lesz!
- Szép, szép. De mindent a gyermekeknek! A legszebb emléket is...

Megszólal az öreg:

- Apa, ne haragudj!
- Hát te honnét tudod, hogy haragszom? Értesz tán németül?
- Németül nem értek, de látom, hogy rosszkedvű vagy, haragszol.

Közbevág a kis leány:

- Én nem isz értem, minek beszéltek mindig németül! Azóta ilyen rosszkedvű az apa!

De már erre lehetetlen fel nem vidulni. Egyszeriben magyarra fordítjuk a beszédet s közkívánatra elmondom a gyerekeknek, azt hiszem, századikszor, a Jézuskával való találkozásomat.

Az úgy volt, gyerekek, mondom én, hogy gondoltam, mégis csak elmegyek, egy kicsit széjjel nézek, hátha találkozom valahol a Jézuskával. Félttem, hátha megfélekedzik rólatok. De bizony - gondoltam - az én gyermekeimről ne feledkezzék meg, mert azok sem rosszabbak, mint a többi. Megyek, mendegélek a váczi-utcán, ott találkozom a keresztmamátokkal s mondom: csókolom a kezét, komámasszony, ugyan bizony, nem látta-e a Jézuskát? De bizony láttam, komámuram, éppen most surrant keresztül a Haris-bazáron. Lehet különben, hogy még ott alkudozik. Tyhű, megfordultam azonnal, szaladtam a bazárba, kértem ott a kisasszonyokat, akik körbe árulnak: ó lelkem kisasszonykáim, nem látták-e a Jézuskát? - Éppen most volt itt, - mondták a kisasszonyok - egy csomó játékot megrendelt nálunk. - Ha szabad kérdenem, nem rendelt az én gyermekeim számára? Becses neve? Mondom a nevemet. Végig lapozgat egy kisasszony a könyvön s egyszerre csak ráüt egy helyre. - Itt az ön neve, szólt mosolyogva. Be van írva három trombita, három puská és kard, egy szakasz huszár és gyalog katona, két baba. - Építőszekrény nincs? Hát butorok és egy hintaló? - kérdeztem én. - Nincs, igazán nincs, mondta a kisasszony. De talán a másik bazárban. Szaladtam a kerepesi bazárba. Hopp! Ott volt a Jézuska. Éppen alkudott egy hintalóra. Köszöntem neki. - Jó estét, édes kicsi Jézuskám! A Haris-bazárból igazítottak ide. Ó, köszönöm, köszönöm, annyi mindent rendeltél nekem. Hanem még kellene... - Tudom, tudom, vágott közbe Jézuska - kellene még építőszekrény, két szoba butor a két lányodnak és egy hintaló a kicsi fiadnak. Na, talán még telik erre is. Higyje meg, kedves uram, - mondotta Jézuska, borzasztó sok pénz kell ilyenkor. Alig győzőm. Éppen most telegrafáltam az égbe - pénzért. - Elhiszem, mondtam én.

- Apa! - kotytyant közbe az örök kérdő Loli - hát honnét iszmejt téged a Jézuska?
- Nagyszerű! Tíz esztendeje, minden esztendőben beszéllek veled.

Az „öreg” mosolyog...

- Hát, gyerekek, ne búsuljatok, én azt hiszem, a Jézuska az idén is hoz nektek minden szépet.

E pillanatban egy hordár lépett az előszobába s ledöntött ott valami nehéz tárgyat.

A mennyi gyerek, mind lecsapta a villát, szaladott ki.

- Hintaló! Hintaló! - kiáltották egyszerre s tapsoltak, ugráltak.

Rémülten szaladtunk ki s megnémulva állottunk a hintaló mellett. Végre is a mama találta fel magát.

- Ez talán nem ide való...

- De kérem ez ide való, a Heltainé nagysága küldte!

- A keresztmama! a keresztmama! - tapsoltak a gyerekek.

De már erre az én szavam is megjött. Megsímogattam a hordár arcát s mondám szeretettel: maga egy emeletes izé, hallja!

Fölösleges lesz tán megjegyeznem, hogy ezt már nem németül mondtam.

Mama nélkül

A mama még egyszer, a jó Isten tudja, hányadszor, megcsókolta a gyermekeket s ismét csak a jó Isten tudja, hányadszor, mondta Aranyvirágnak, a kismamának:

- Értetted, kismama? Hisz te nagy lány vagy már...

Szinte gépiesen, mint egy beszélő baba, mondta Aranyvirág:

- Igen, mamám.

- Nem hagyod székre mászni Szipitykót.

- Igen, mamám.

- Ügyelsz, hogy a fiúk az iskolából el ne késsenek.

- Igen, mamám.

- Mindennap írsz a mamának Temesvárra.

- Igen, mamám.

Közbeszólt az apa:

- Én rám is vigyázol, ugy-e kismama?

- Igen, apám.

Kismama szeme megtelt könnyel, mikor mamát a kocsiba ülni látta, de a könnyek közt kicilliant egy vékonyka sugár: az öröm, a büszkeség sugara. Ím, a mama elment s most ő a - mama! Ámbátor az egyik bátyja a negyedik Á-ba jár, a másik a harmadik B-be, (az igaz, hogy csak az elemibe) őket is rábízta a mama. Sőt az apát is.

- Vigyázz, Aranyvirág, a kulcsokra. Ha az apa kint találná feledni, vedd magadhoz.

A mi komolyság csak elfér egy hétesztendős kisasszony arczán, az mind ott volt, egy lehellenyi sem hiányzott abból. Kicsi szívében fészket rakott a felelősség érzete: Aranyvirág nem az volt már, a ki tegnap. Olyan jól állott neki az asszonyos komolyság, a mamás gondosság, hogy az csupa csuda. Hol az ebédlőben, hol a gyermekszobában tett-vett, rakosgatott, zsém-belt a rossz fiúkra, a kik mindent szertehánynak, a kik után „nem győz az embej takajítani”, (mi kár, hogy a kis mama még a ropogós r-t nem tudja kimondani!) hol meg a fali órát nézte egyre: van-e már négy óra.

Akkor kell hazajönni a fiúknak az iskolából.

Az ám, elmúlt már négy óra, el egy fertály öt is: a fiúk nincsenek itthon.

- Bizonyosan bezárták. Anna, menjen a fiúkért!

- Parancsolat vagy kérelem? - vág vissza tettetett gorombasággal a szobalány.

- Igenis, parancsolat. Tudja? Most én parancsolok, tudja?

Végre is Anna belátja, hogy ez idő szerint a kismama parancsol s lefut a kapu elé. Egy pár pillanat mulva már jó is vissza a fiúkkal.

A fogadtatás a lehető legbarátságatlanabb.

- Ilyenkor kell hazajönni? Mindjárt fél öt!

- Nos? - vágna vissza a fiúk kötekedő hangon.

- Te vagy a mama?
- Te vagy az apa?
- Igen is, most én vagyok a mama!
- Úgy? Hát adj kávé, mondja a negyedik A. hallgatója.
- Mikor a mama itthon van, ilyenkor mindig várt a kávé, tóditja a harmadik B. hallgatója.
- Ó, kéjem, lesz most is.

S valóban, van most is. Öt pohár kávé czepl be Anna, leteszi az asztal közepére s csodálatos módon, kismama sem hagyja a jussát: egy az ötből őt illeti s éppen olyan jóízűen iszogatja, mint - a gyerekek. De ami igaz, igaz: fél szemmel ezalatt is kíséri Szipitykót, a ki magas karos székében ül s egyre integet: vigyázz, Szipitykó, vigyázz, nehogy elejtsd a poharat!

Világos, hogy ha soha nem, most kifordul Szipitykó kezéből a pohár. Általános riadalom támad erre. Szipitykó bög, kismama zsémbel, a fiúk ujjonganak: brávó, Szipitykó, brávó!

- Jongyot! jongyot! - kiált a kismama.
- Talán rongyot? - kötekednek a fiúk.
- Jól van, jól, csak csúfokodjatok. Mindjárt jó az apa! Hiszen - pereg tovább a kismama nyelve - nektek az semmi, ha egy poháj eltöjrik. Ti azt hiszitek, hogy az apa lopja a pénzt! Jól van, jól!

Szóhoz sem jutnak a fiúk. Szégyenkezve somfordálnak Szipitykóhoz, kínálják a maguk kávéját.

- Nesze, Szipitykó igyál.
- Az enyémből is, Szipitykó.
- Az enyémből is! - pattan föl Loli s nagy patáliát csinál, hogy a fiúk nem engedik Szipitykóhoz az ő poharával. Egy szempillantásra Szipitykóba öntenének három pohár kávé az egy helyett. De Szipitykó protestál, neki az ő kávéja kell. Az, a melyik a szőnyegen folydogál. Lekapják a székből a betyár fiúk, hasra fektetik; hát igyál, itt van ni! Szipitykó ez ellen is protestál, neki az ő poharában kell. Kismama kezét tördeli, s már-már dráma tör ki a gyermekszobában, ha a jó szerencse haza nem hozza az apát.
- Apám, édes apám! Ezek a fiúk! Ezek a jossz fiúk! Nem bijok velük! - zokog a kismama.
- Édes kis mamám! No, megálljatok rossz fiúk!

Lassankint helyre áll a csönd, a nyugalom. A fiúk nekiesnek a tudományoknak, Szipitykó összeteszi a kacsóját, elmondja az ő saját külön imádságát: bébébébé! Bizonyos vagyok benne, hogy a jó Isten ezt is megérti s szívesen fogadja. Majd lesz ez másként is, ugy-e Szipitykó?

- Hát most tessék csicsiskálni.

Szipitykó szépen lefekszik ágyacskájába, kismama meg a fejét melléje fekteti, úgy alszik el a baba.

- Vigyázz, kismama, nehogy te is elaludjál.
- Igen, apám.
- Alszik már?
- Még nem, apám.

Az alatt künn duruzsolnak, babukolnak a fiúk. A hálószobában csönd.

- Még nem alszik Szipitykó?

Semmi válasz.

Dehogy nem alszik. Alszik a kismama is. A lába a földön, a feje a párnán, édesen Szipitykó arcához símulva. Beosonkodnak lábujjhegyen a fiúk is, s roppant jól esik nekik, hogy im a kismama is elaludt. Lám, lám, még sem igazi mama! Nagy készséggel jönnek segítségére. Kifűzik a cipőjét, szép óvatosan huzzák a harisnyáját, nehogy felébredjen.

Egy percz múlva, kettő múlva, kismama ott fekszik a mama ágyában. De mintha nem volna olyan nyugodt az álma, mint máskor. Mindegyre más oldalra fordul, egy pillanatra föl is nyitja a szemét, aztán hirtelen behunyja. Most meg valamit suttog, beszél álmában. Azt suttogja: csicsiss, baba, csicsiss...

Piros czédula.

Gólyamadár, mikor gyermeket hoz a házhoz, hozhatna azzal az erővel egy csomó piros czédulát is: nesztek, jó emberek, e nélkül nem lehet fölnevelni gyermeket. De gólyamadár nem szereti megrontani jóemberek jókedvét, leteszi a babát a bölcsőbe, aztán - huss! tovább röpül vidám kelepeléssel: a viszontlátásig.

Fekete betűs, piros czédula! Mindig azt hiszem, ha kitekintek, hogy a fekete hajú, vörös képű ördög áll az ajtó előtt s arczával az ajtó üvegjéhez símulván, mintha kérdené: mikor adjátok ki azt a gyermeket? Babonás félelem szállja meg a lelkemet, eszembe jut a mesebeli király, a ki eltévedett a rengeteg erdőben s kétségbeesésében az ördögöt hívja segítségül.

- Hívtál, itt vagyok.

- Szabadíts ki s kívánj akármit!

- Nem kívánok egyebet, csak feleséged után a legkedvesebbet.

A király gondolkozás nélkül kezét ad az ördögnek. És az ördög kivezeti az erdőből. És a király haza megy s im, míg oda járt, Isten egy aranyhajú fiúval áldotta meg. Az ördögnek tett ígéretére nem is gondol. Ki gondol egyébre, mikor a jó Isten gyermekkel áldja meg? Hét nap és hét éjjel áll a vendégség, húzzák a cigányok s akkor toppan be az ördög bíboros-bársonyos ruhában.

- Mondja meg felséged, a felesége után ki a legkedvesebbje?

- Hát ki volna!?! A fiam!

- No bizony, ha a fia, adja ide, mert nekem ígérte!

És következik a küzdelem az ördöggel. És a megmérhetetlen szeretet, mely csak a szülők szívében fér meg, a legnagyobb, legtágasabb birodalomban a földtekén, csel cselre halmoz s csúfos kudarczra juttatja az ördögöt!

Nem, nem félek tőled, feketehajú, vörösképű szörnyeteg! Én nem is ígértem neked soha semmit. Távozz!

*

De jön az orvos, házi és kerületi s mondják egy akarattal: még három hétig.

- S a gyermekek?

- Nem jöhetnek haza.

A lakás üres, a lakás kietlen, nem veri föl csöndjét gyermekek csengő kaczaja. Csak egyre maradtunk, egyre! Egy! Ez a szó, ez a gondolat a szívembe nyilalik százszor, ezerszer. Lehet-e nyugodt órája annak, a kinek csak egy gyermeke van? Nem emészti-e lelkét a gondolat, melyet szájára sem mer venni?

Im, asszony, nekünk is csak egy van. S ülén ágya mellett némán, csüggedt lélekkel, megmagsajdul a szívünk minden szóra, a mikor kicsi betegünk, összeütögetvén tenyerét, búsan panaszolja, a mint következik: Bábi nincs. Didi nincs. Tacsi nincs. Jacsi sincs.

- Hová mentek?

- Pá, gyi, nannyó, bú-ú!

A mi annyit jelent, hogy elmentek nagymamához, s nézik a boczikákat.

*

Áll pedig Bábi, Didi, Tacs, Jacsi (így hívja őket Szipitykó) az átellenben való lakás ablaka mögött s onnét néznek át a fészükre, mint valami rabmadárkák. Csak egy röppenés s itt lehetnének a fészükben, de ott vigyorog az ajtón a piros czédula: nem szabad, nem szabad! Át-átcsipognak, mutatják jelekkel is (mintha madár lebegtetné szárnyát) mikor megyünk haza? Hogy van Szipitykó? Olyan jó dolguk van, úgy elbeczéteti Katalin néni, de hiába, de hiába: a fészek, a fészek! Ezer csókot dobálnak az ablak üvegén át, de mit ér? Ha legalább ki lehetne nyitni az ablakot, s repülhetnének a csókok, a szavak, az édes, meleg szavak szabadon, egyenesen át. Tudom, utjokról le nem térnének! De így, de így...

Aztán jönnek a levelek, az ákom-bákom szarkaláb betűs levelek, melyekre nem mehet válasz, nem engedi a piros czédula. „Mi jól vagyunk, édes mamám, ugy-e Szipitykó is jól lesz? Ne búsulj a miatt, hogy Jancsi későn jött haza az iskolából. Azt mondja, nem volt bezárva, csak a tanító bácsi visszatartotta, hogy a bezártakat kikérdezze.” Ezt írja Marcsi. Utána írja Jancsi: „Igazat ír rólam Marcsi, édes mamám, *higgy neki!*”

Nagy szomorúságában mit csináljon az ember? Még annak is örül, ha a fia egy kicsit - füllent. Sőt kezd tetszeni, hogy a fiú ilyen ügyesen kivágta magát. Ó, őt nem zárták be (Isten őrizz!), csak ott tartották, hogy examinálja meg a bezártakat. Hát ez nem kitüntetés?...

Írja Aranyvirág: „mamám, édes mamám, otthon feledtem a fátalos babámat. Loli úgy szeretne vele játszani. Mamám, édes mamám, Jancsi olyan rossz. Rongálja Katalin néni bútorait. Hiába ijesztjük, azt mondja, nem fél, míg a piros czédulát az ajtón látja, hallod, mamám, hallod?”

Jancsi úrról minden nap kedvezőtlenebb jelentések jönnek, a miből nyilvánvaló, hogy minden nap sajnóbb szívvel várjuk hazajövetelét. Csak itt legyen újra a fészekben! Csak már nyomhatnék egy jó egészséges baraczkot a fejére! Hiszen majd rendbeszedjük a ficzkót, majd, majd...

*

Azt ti mindnyájan jól tudjátok, hogy a baj nem jár egyedül. Mennél óvatosabban bezárod az ajtót, annál szabadabban jár be a szomorúság, a gyász, a siralom... Jön a telegraphhordó: ennek nincs piros czédula. Becsönget, a szíved hangosan ver, tudod, biztosan tudod, hogy ez ő. Az ő csengetése más. A villamos csengő átrezdül az üres szobákon, úgy tetszik, megmozdulnak a bútorok, egy tányér épp abban a pillanatban törik szét a konyhán fülsértő csörömpöléssel, az ég mintha szomorúbbá válnék: itt van a halálmadár.

A mama sírva borul a kicsi beteg ágyára.

- Mama, ne áj!

Aztán kitámolyog a gyermekszobába, az ablakra borul: odaát a gyermekek ebből tudnak meg mindent. Összebújnak remegve, aztán szétszaladnak, mint a megriasztott csibék, lekuporodnak egy-egy sarokba, hallgatnak sokáig. Loli szólal meg: Ugy-e meghalt Fója néni? Mért halt meg? Ugy-e nincs most Margitkának mamája? Ugy-e nekünk van mamánk? Dejekek... Ugy-e a mi mamánk lesz a Margitka mamája?

- Gyerekek, - szól Marcsi - a mamának nagy bánata van, írjunk levelet.

Erre összeszaladnak mind. Egyszerre akarna írni mind a négy egy levélpapírra. Loli is, a kinek az írástudománya még egy nagy kérdőjel, éppen mint a hogy ő maga is egy sereg kérdőjeltől van összerakva.

Kezdi mégis Marcsi:

...édes mamám, a jó Isten vígasztalja meg szomorú szívedet. Fogadom, hogy mindig örömedre leszek.

Folytatja Aranyvirág: Ne sírj, édes jó mamám, mert ha beteg leszel, ki ápol? Én nekem itt kell lennem. Ugy-e nem leszel beteg?

Loli kacsóját is végigvezetik a papíron. Ő most is kérdez. Ugy-e édes mamám, te nem halsz meg mint a Flóra néni?

Jancsi zárta be: Ne búsulj, édes mamám, jól viselem magamat, többet soha be nem zárnak, nem bizony Isten!

...Az ég még mindig beborulva, de, úgy tetszik, szakadoznak, foszladoznak a fellegek.

Fecskefészek a templomban.

Nem tudom, meddig tart, a legszebb vers most nekem Hugo Viktor verse: *Fecskefészek a templomban*. Hiszen ismeritek mindannyian: Istenházában, ott, a komoly szentek közt fészket rak a fecske. - Jó reggelt, szent! - köszönti a madárka. - Jó reggelt, édes madaram, - köszönti vissza a szent.

„A roppant templomok mi szépek!
Legmagasbak az ég után.
De egy parányi fecskefészek
Az isten háza igazán.”

Írván e felséges költeményt a nagy poéta, a gyermekek voltak a szívében bizonynyal. Azok a csepp, szárnyatlan angyalkák, kik oly édesen mondanak jó reggelt, hogy még a komoly szentek is mosolyogva köszöntik vissza: jó reggelt, édes madaram.

Nézzétek csak ezeket a rengeteg nagy házakat, kívül mind oly rideg, sivár, s mennél nagyobb díszben pompáznak, annál ridegebbek, de kerüljete csak belül: fecskefészkekkel vannak tele. Minden szobácska, melyben gyermek lakozik, egy-egy fecskefészek: az igazi Istenháza. A „jó reggelt”: imádság, a „jocczakát”: imádság: minden szó, mely a gyermek ajkáról szívedhez talál, közelebb visz az Istenhez. Csüggedő lelkednek új erőt ad a gögicselés, melynek szavakra fejthető értelme sincs talán, s gondba merült arczodról elüzi a borut ez a két szó: jó reggelt. Hányan mondják s szívedhez nem talál, gépiesen adod vissza: jó reggelt! És futsz tovább, tovább. De hallván a fecskefészkekben, szívedet édes melegség járja át s bár roppant komoly arczczal készülsz a mindennapi munkára, megállít ez a két szó, s hasonlatosan a komoly szenthez, mosolyogva mondod: jó reggelt, édes madaram.

Igen, igen, a legszebb vers most nekem: *Fecskefészek a templomban*. Ülünk az asztal körül s mikor elhangzanak az imádságok, egyenként állnak ki a fészek közepére a fecskefiókák s elcsipegik sorba: Fecskefészek a templomban, írta Hugo Viktor. Az „öreg”-nek kihangzik csengő, erős hangja az utcára. A huga már elnyeli felét a versnek, de az a másik fele, ami megmarad, az is olyan szép! Talán még így szebb.

- Na, Jankó, halljunk téged!

Nem tudván egy pillanatig sem állani egy helyben, kézzel-lábbal gesztikulál. Azt hinnéd, harci riadót szaval. Látom is a komoly szenteket, amint mosolyognak. Jól van, csak mosolyogjatok.

- Hát te, Loli!

...Fetykefetyek a tempjomban, ijta Hudó Vittoj.

A szentek, ha jól látom, roppant komoly ábrázattal hallgatják Lolit. Mindenki szörnyű komoly, amig lehet. De végre a szentek is nagyot nevetnek, mikor a kicsi fecskefióka hirtelen megáll s fölveti a kérdést: hát idazán van fetykefetyek a tempjomban?

- Hogyne volna!

- Apa...

- Tessék.

- Hány fetyke volt a fetyekbe?

- Mint a rosta lika, még egygyel több.

- Udan! Ó pejsze...

De ketté vágjuk a kérdések végtelen hosszú lánczát azzal, hogy az asztalra állítjuk fel Szipitykót.

- Halljuk Szipitykót! Mit csinál a fecske?

- Csicsijji.

Szipitykó úr röviden fogja a dolgát. Egy szóval mondja el az egész verset: csicsijji.

- Jól van, Szipitykó, jól van, te szavaltál a legszebben.

Mindenről különben, amit látok és hallok, azt hiszem, hogy álom. Tegnap még üres volt a fészek, ma madárdaltól hangos. Az apai örömeknek ezt a nemét még nem ismertem: azt, mikor a gyerekek hosszú idő múltán hazakerülnek. Mi más ez annál a gyermeki örömnél, mikor az iskolában mondja a tanár: gyerekek, mától kezdve vakáció, mehettek haza az édes szüleitekhez. A szívünk reszket az örömtől, de sejtelmünk sincs arról a megmérhetetlen örömről, melytől messze tőlünk az édes anya szíve reszket! Emlékszem, híven emlékszem, amint átmentünk a falukon szülőfalum felé, a hány gyermeket láttam, egyről sem hittem, hogy olyan boldog lehet, mint én, mert ők *itthon* vannak, de én megyek - *haza*. Reám a viszontlátás öröme vár, úgy nézzetek meg! De hát a gyermek mégis csak gyermek. Az ő szeretete könnyen megmérhető. A szülei szívben lakozó szeretetnek mértéke nincs. Csak akkor tudjuk meg igazán, hogy mennyire szerettek szüleink, amikor magunkat is gyermekkel áld meg az Isten. Addig nem.

Ha szemünk előtt a gyermek, akkor is mindig rontja soha nem szünő aggódásunk örömeinket. Ha nem látjuk, éjjel-nappal ajkunkon a neve. Ki tudja, mint van. Talán beteg. Talán valami nagy baj érte. Ez a szüntelen való aggodalom kísér árnyék gyanánt, nő a távolsággal, de egyben növeli is szívünkben a szeretetet. Im, lassankint rájövök, hogy nem is a fecskefészék az igazi templom, hanem a szülők szíve. Ahol a legtöbb szeretet fér el.

De nincs időm a bölcsekedésre. Hívják a gyerekek:

- Apa, ne busulj. Nincs már az ajtón piros czédula. Jere, tánczoljunk.

- Én?

- Te, apa, te.

Az ám, mintha megelevenedett volna a falon a muzsikáját hangoló cigány. Látom, levigyorog a móré: lassút? frisset?

- A csürdögöölőt, móré.

Közre fognak a gyermekek, rángatnak jobbra, balra, döng a padló talpunk alatt, az alattunk lakók, mintha látnám, rémülten csapják össze a kezüket: Jézus, Mária! Égszakadás, földindulás. Talán házi bál van oda fent?

Az, az. Jankó összeveri a tenyerét, nagyokat csap a csizmája szárára, úgy, amint a nagyapó falujában látta a székely legényektől. Még szót is adnak a táncznak.

Kicsi nekem ez a ház,
Kirugom az oldalát!

Fent a rámában a móré, úgy tetszik, csóválja a fejét s mutogatja fehér fogsorát. Jobbat gondol a „vén sírásó” is, aki egy gyermekkoporsó fölé hajolva áll a megásott sír szélén, ledobja az ásóját s azt mondja: nem ereszttem le a földbe ezt a kicsi koporsót, mulatok egyszer én is világeletemben.

Nincs egyetlen szomorú kép a falon. Megelevenednek mind s tánczra perdülnek. Követik a példát a nehéz és könnyű bútorok. A szekretér mérges oroszlánfeje is megszelidül s a gyermekekkel együtt kiabálja:

Járd ki lábam, járd ki most,
Nem parancsol senki most!

Lihegve ülök le a diványra, behunyom a szememet s jelentem: gyerekek, meghaltam.

Erre elszakad a húr, megakad a táncz s rám borulnak mind és siratnak tettetett jajszóval.

- Gyerekek, igazán meghaltam.

Erre a kisebbek megrökönyödnek.

- Apa, nyisd ki a szemedet!

- No, apa, no!

- Nem nyitom én!

- Várjatok csak, mindjárt feltámasztom én!

A hónom alatt kutatni kezd egy ujjacska, mint egy egérke s úgy felugrom, mintha puskából lőttek volna ki. Ennek az örömére indítványoztatik, hogy kártyázzunk.

- Mit!? Kártyázni?

- Igen, igen. Tudod, ezt: jó filkó ez. Jobb ez!

Ah, édes gyermekkori emlékek! Az, az, jó filkó ez - jobb ez! Pompás egy játék. Emlékszem, hogy mindig mi nyertünk, a gyerekek. Az öregeknek az a szerepe, hogy győzelemhez juttassák a gyerekeket.

- Hát gyerünk. Elé a kártyát.

Tiszta gyönyörűség látni, hogy milyen hallatlan szerencséjük van ezeknek a gyerekeknek. Éppen mint nekem, régen-régen... De egyszerre csak belekondít a játékba a komoly, méltóságosan a falnak dülleszkedő *Óra*. Kong, kong, kong... Ez képviseli ma az egyetlen komoly elemet. Nem hozta ki nyugodalmából a nagy, általános felfordulás. Járt a útját lassan, méltóságosan.

- Gyerekek, hallottátok? Tíz óra! Ez már valóságos lumpolás.

- Még egy kicsit... Csak egy fertályórát.

- Nem, nem!

Kihull a kezükből a kártya, s imádkoznak csendesen, lehajtott fővel, körül állva az édes anyjukat. Én is imádkozom:

A roppant templomok mi szépek!
Legmagasbak az ég után,
De egy parányi fecskéfészek
Az Istenháza igazán.

- Jócczakát, apa!

- Jócczakát, édes madaram.

Dal a takarékoságról.

A mióta a feleségem, házasságunk tizedik évfordulóján, egy kicsi fekete táskával lepott meg, mely tele volt megspórolt konyhapénzből vett sorsjegyekkel, szent fogadást tettem, hogy életem még hátralehető részét a takarékoságnak szentelem. Megindult szívvel számolván össze a százezres nyereményeket ígérő papirosokat, keserű szemrehányásokat tettem magamnak: lám, lám, mi tenger pénzt spórolhattam volna össze én is tiz esztendőnek a leforgásán, ha csak valamivel olcsóbb s valamivel kevesebb szivart füstölök el, s ha szűkebb marokkal osztogatom a borraivalókat. Mindenképpen igyekszem megnyugtanni magamat, hogy a takarékoság még nem fukarság, s ettől egész a síríg megmaradhatok „tehetséges ifjú írónak”. Sőt az *Otthon* tagjának is. Nos, az ördög nem alszik, ki tudja, talán bevásárolnak a - Petőfi-társaságba is.

A delejességben, ámbátor igen bölcs emberek emeletes butaságnak tartják, erősen hiszek. Száz meg száz csattanós esetem van. Ezek közé tartozik az is, hogy épp abban a pillanatban, melyben a feleségemet tartlítás közben erősen megijesztettem egy váratlan tercyczel (tercz! 8, 9, 10 vörösből) - lépett be a szobalány egy rengeteg nagy levéllel a - VIII., IX., X. ker. takarékpénztártól. A feleségem dühösen csapta le a kártyát, s gondolom, ezredikszor jelentette ki a leghatározottabban) hogy többet nem játszik némely paklizó urakkal, mire mondtam én felháborító göggel:

- Asszonyom, nincs többé szükségem az ön hatosaira. Vegye tudomásul, hogy mától kezdve - *napibiztos* vagyok. Érti? Napibiztos! Tudja, mi az a napibiztoság? Csak alákarányítom a nevemet a takarékbetét könyvecskének és minden nap zsebrevágok egy prezencz-markot. Akár csak Hegedüs Sándor!

Az asszonyt mód nélkül megindította ez a két szó: prezencz-mark s ez a név: Hegedüs Sándor.

- Látod, látod, mégis szeret az Isten. Ez csak a kezdet, jó utána a többi. Lesz nekünk is házunk, mint Hegedüs Sándornak. A prezencz-markokat majd beteszed a takarékbába. Ugy-e nem költöd el?

- Nem! nem! Látom, már az isten is azt akarja, hogy gazdag legyek. Jól van, hát az leszek!

És ettől kezdve mohón lestem, mikor kapok meghívót a takarékpénztártól. Előre kirajzoltam magamnak, hogy beülök majd a napibiztosi ketreczbe, rágyujtok egy ménkű nagy szivarra, s a mint jönnek sorban a takarékos emberek, a könyvecskéjüket roppant komolysággal átveszem, aztán kívül-belül alaposan megvizsgálom szakértelemmel, végül még egy pillanatig gondolkozom (vajjon aláírom-e vagy sem?) és azután - aláírom. Akkor egy biztató mosoly kíséretében (brávo, brávo, csak előre, takarékoskodjunk!) visszaadom a könyvecskét.

Igen, missziót teljesítek a napibiztosi ketreczben! A VIII., IX., X. nem is képzeli, hogy milyen hatalmas fogást csinált velem. Hogy s mint bukkantak a nevemre, igazán máig sem tudom. De rám bukkantak s üzletben első a - szerencse.

Tetten értem magamat, hogy tárczairás közben is mindegyre félrekalandozik a lelkem s meg sem áll, míg a napibiztosi ketreczig nem ér. Láttam már épülni a kis családi házat, melynek a fundamentumát prezencz-markokból rakom le s a szarúfáit értékpapirokkal földöm be. Isten veled, irodalom, józsefvárosi háziúr leszek, a ki ebéd után a Rémi Róbert kávéházába jár dominózni. Na meg tartlizni. Hisz a tartlitól számítódik a szerencsém, a gazdagságom.

Nem találtam helyemet, mikor jött a meghívó: kérjük holnap megkezdeni napibiztosi működését. De csodálatos, a mint a meghívót olvastam újra meg újra, valami nyilalást éreztem a

szivemben. Talán még sem nekem való a - gazdagság. Egyszerre megfoghatatlan ijedtség szállott meg arra a gondolatra, hogy elkövetkezik az idő, mikor én többé nem leszek szegény magyar író. Im, már holnap egy egész napra megválok az íróasztalomtól s egy egész nap nem látok egyebet, csak pénzt és pénzt, csupa takarékos embereket és betéti könyvecskéket.

Hopp, megvan! Papirozt viszek magammal s közbe-közbe, míg szünetel az emberek takarékosága, tárczát írok. Hiszen itthon sincs másként, mindegyre megzavarnak írásomban. Jön a szakácsné: a nagysága kéret két hatost. Jön a szedőinas: kérek kéziratot. Jön a hordár, választ vár levélre. Jönek a gyerekek: adjak pénzt magyar irkára, német irkára. Na, meg „rajztömbre” is. Kiszámítottam, hogy minden tárczáírásra esik átlag tíz megszakítás. (Csak most kezdem sejteni, hogy a századvégi írók mért tesznek 10-20 csillagot egy száz soros cikk közé.)

Isten neki, én is teszek ide egy csillagot.

*

Mondhatom, hogy a takarékpénztárnál megkönnyebbülten lélegzettem föl az urak, a mikor beléptem. Bizonyos, hogy öreg urnak képzeltek, a minthogy *Elek-apaságom* miatt azt hiszik azok a kevesek, a kik nyomtatott betűt olvasnak, hogy Elek apa nem is lehet más, mint egy hosszú ősz szakállas öreg bácsi. De még én is könnyebben lélegzettem föl, mert én meg azt hittem, hogy a takaréokban nem is ülhetnek mások, csupa morózus, elsavanyodott emberek. Vivát! hisz nekem itt pompás egy napom lesz. Csupa fiatal emberek, a kikkel közbe-közbe elpletykázom, na meg közbe-közbe alá is írok egy-egy könyvecskét. Ám a szivem fölött volt egy csomó üres papír s ez mintha figyelmeztetett volna: ember, vigyázz! Azért hoztál ide, hogy tele írj minket. Milyen szép lesz, ha majd este megkapod a prezencz-markot s e mellett egy tárczát is megírtál. Lefőződ Hegedüs Sándort: duplán használod föl a napot.

Győzött a jó szellem s elkezdtem írni. Leírtam a címet: Lili.

Éppen akarom írni, hogy: elbeszélés, irta... s ím belép egy úr.

- Az utolsó részlet a részvényekért.

- Kinek a részvényei?

- A Küry Klárikáé.

Nini, Klárrika részvényeket vásárol. A kis Lili. Lám, lám, épp most írtam le: Lili. Vajjon nem volna jobb, ha megváltoztatnám a tárczám címét: a takarékos Lili? S írnék a takarékosról s nem arról a Liliről, ki elhervadt, mint fehér liliom, csalódván Aladárban, ebben a gondosan fésült szélháziban. Nem, nem, ezt a témát ma már nem tudom megírni.

Hát: *A takarékos Lili*.

...A váczi-utcában láttam először Lilit. Szegényes volt a ruhája...

- Mennyit tetszik betenni?

- Tíz forintot.

- Kérem aláírni.

- Óhó, no lám. Egy fiatal úr, aki Margit névre tesz be 10 forintot.

De ezt csak úgy gondolom és nem mondom. Alákanyarítom a nevemet.

...Kezében egy nagy kalapskatulya s nem nézve se jobbra, se balra, szaladott Lili...

- Kérem alássan, mi jár ezért a könyvért?

- Egy krajczár sem bácsi. Öt forint?

- Öt, kérem alázattal, de ha Isten megsegít, a jövő héten tíz forintot teszek be!

- Nagyon helyes, nagyon szép, - biztatja a pénztárnok.

Biztatom én is, a mint visszaadom a könyvecskét. Eszembe jut, hogy én itt - missziót teljesítek.

- Csak előre, bácsi, krajczárból lesz a forint.

...Hirtelen befordult a régi posta-utczába. Karcsú volt, mint egy őz...

- Ötszáz forint.

- Szent Isten! mind ezüst forint! Jól megy az üzlet, úgy látszik, Barabás úr.

- Hát megy, megy s ha nem megy - viszem.

Fölnézek az írásról: egy hatalmas, tagbaszakadt ember áll az asztal előtt s az asztalon egy garmada ezüst forintos. Mészárosnak nézem a hatalmas embert. Megkülönböztetett tisztelettel írom alá a könyvecskéjét. Úgy tetszik nekem, mintha az is tele volna csupa ezüst forintosokkal. Két kézzel emelem s adom át a takarékos Barabásnak.

- Csak előre, csak előre!

...Ellenállhatatlan vágy szállott meg, követni diszkrét közelségből ezt a sápadt arcú, aranyos hajú leánykát. A szívem hangosan dobogott...

- Hát maga itt mit csinál?

- Tár czát írok és betéti könyvecskéket hitelesítek.

- Maga?!

- Én, nagyságos asszonyom, én. Úgy tessék megnézni, hogy napibiztos vagyok.

- Lehetetlen!

- Komoly valóság, asszonyom. Meg akarok gazdagodni.

- Na hát írja alá a könyvem, tisztelt napibiztos úr!

- Kérem. Á, a kis Erzsike. Tíz forint. Csókolom Erzsikét. Csak gyűjtse a pénzt s vegye meg a képes könyveimet!

...Vajjon hová megy ez a lányka? Kinek visz kalapot? Bizonyosan egy páváskodó csúnya asszonynak, a ki majd megáll a tükör előtt, s azt hiszi magáról, hogy szép. És nem veszi észre, hogy a sarokban áll egy kopott ruhás leányka, a kinek a szépségeért...

- Jó napot kívánok. Kérem, hány perczentre adnak itt pénzt?

- Tessék a pénztárnok úrhoz fordulni. Én napibiztos vagyok.

...ezreket adna, tudom, ha a szépséget pénzzel meg lehetne venni.

- Ismert, hitelképes aláírókat tessék hozni.

Letettem a tollat. Te csak szaladj Lilike a kalapskatulyáddal, nem írok én ma te rólad tár czát.

Bolondság is volna tőlem, ha nem nézném inkább a jövő-menő embereket. Az egyik pénzt hoz, a másik visz. Jönnek nagy fekete táskákkal a bank-szolgák, s csak úgy röppennek ki a pénztáros kezéből a ropogós ezresek. Száz meg száz. Hány ezer esztendeig kell napibiztosnak lennem, míg egy ilyen kötés ezres bankót összeprezenz-markozok! S uram isten, nézd ezt a flegmát, a mint itt számolják az ezres bankókat. Az én kezem reszketne, mint a nyárfalevél.

Észre sem veszem, úgy elillan a nap. Egy kicsit politizálunk, egy kicsit irkálunk, egyszerre csak vége a hivatalos órának s mosolyogva nyújtja át a pénztáros a prezencz-markot.

- Mindjárt be is teszem a kicsi fiam nevére. Mennyit ér ez a papiros?

- Öt forintot. De most nem lehet ám betenni. Év végén fizetjük.

Ha megengedik, teszek ide még egy csillagot.

*

Tehát én ma kerestem öt forintot. Otthon az íróasztalomnál írhattam volna ötven forintra valót. S tudja Isten, mégis szörnyű mód örülök ennek az öt forintos prezencz-marknak. Pihentem egy egész nap: ez is megér száz forintot. És ebben a „takarékos levegőben” valami csodálatos nagy kedvet kaptam a takarékoságra. Ki tudja, hány ezer forintot ér ez?

Az első hó.

Marci naplójából.

Hull a hó, az első hó. A testvérkéim tapsolva, ujjongva szaladnak az ablakhoz s kiáltják: hó! hó! hull a hó!

Nem tudom, mi van velem, én nem tudok örülni az első hónapnak. Elszomorít a gondolat, hogy nemsokára fehér lepedő terül az utcákra, aztán szegény, vékony ruhás emberek kora hajnalban lapátolják a havat, a míg mi édesen alszunk. Minek is hull itt hó? Alig hull le az égből (nem hiszem, hogy angyalok hintenék), az utcák szélére tolják, halmokba rakják, aztán lassanként megfeketednek a fehér halmocskák: sár, fekete sár lesz a patyolat pihékből. Istenem, istenem, hát ez a vége mindennek, a mi szép?

Hiszen, ha én most nagyapóéknál lehetnék! Azon a tágas udvaron, a hol nem kiabál házmester, nem visit házmesterné. Bezzeg én is tapsolnék testvérkéimmel az első hónapnak, még biztatnám is: hulljatok, hulljatok, szép fehér csillagocskák, borítsátok el az udvart, az utcát s a mezőt. Szaladnánk ki a kocsiszínbe, ott van még a kicsi szánkó, melyen apát huzták a testvérei, hopp, üljeteke bele, gyerekek, megszánkáztatlak! De itt benned semmi örömem, te szép fehér hó! A testvérkéim már szeretnének kiszaladni az udvarra. Hallották nagyapónál a falusi gyerekektől, hogy nekik nem kell ám drága gummi lapda, sem nyáron, sem télen. Nyáron marhaszörből csinálnak labdát s azzal - próbáltam én is - olyan pompásan lehet lapdázni. Csakúgy puffan! Télen ott a hó, ez csak az igazi pompás lapda!

Azt hiszik szegény kicsi testvérkéim, hogy Budapesten is úgy van, mint falun. Hajrá, ki az udvarra; ha szűk az udvar, ki az utcára; ha ez is szűk, ki a mezőre! Hát csak eredjeteke, próbáljateke meg. Gyurjateke hólapdát az udvaron, jön mindjárt a házmester, ez a vén dörmögös medve (a házmestereket én mind olyan vén dörmögös medvéknek látom, még ha fiatalok is), fölkerget a lakásba, tudom, hogy azt sem tudjateke, merre szaladjateke! Szeretnéteke csuszkálni, ugy-e? Jól van, jól, csak meg ne lássa a rendőrbácsi. Nyugodjateke meg a sorsotokban, gyerekek, nem nekteke hull ez a hó. Rab madarak vagyteke, az vagyteke én is. Hej, ha átrepülhetném a hegyeket, erdőket s leszállhatném abba a kicsi faluba, hol minden gyerek jó pajtásom, hol a madaréneke is más! Látom a gyerekeket, hallom a hangjukat, a mint jönneke ki az iskolából s egyszerre csak neki a hónap, lapdát gyurnak mind, fiúk, lányok, cseng a falu nevetésüktől, sivalkodásüktől, biztatjateke egymást: a fejét, ott nem sántul meg! Mi meg itt kezet fogva, kette-sével jövünk ki az iskolából, s hiába kerekedik lapdázó kedvünk: nem szabad. Azt mondjateke: csak az „utczagyerekeke” állnak ki az utcára lapdázni. Uri gyerekeke nem illik. Az legyen komoly, úgy sétáljon az utcán, mint egy öreg bácsi. Jól van, jól, úgy lesz, a mint parancsoljateke. De hol az igazság? Mért nem szabad az nekem, a mi szabad a falusi gyermekneke?

Látod, Árpád, látod, kedves kis falusi pajtásom, sirtál, mikor a nyár végén elbucsúztam tőled. Azt mondtad: könnyű neked, te nagyvárosban lakol, van ott minden, de én szegény falusi gyermek vagyok. Tudom, egy hét alatt elfelejtesz.

Nem volt igazad, Árpád. Lám, eszembe jutsz most is, a mint hull a hó s irigyelnéteke, ha szabad volna az irigykedés. Ó, itt még irigykedni sem szabad. Lapdázni sem, csuszkálni sem!

Hull a hó, az első hó s az én szívem olyan szomorú. Mi lesz az én szegény iskolatársaimmal? Egy hónapja már, hogy télikabátot viselek s annyi gyerek jár még mindig vékony ruhában, rongyos cipőben. A kineke meleg sál van a nyaka körül, az már nem is szegény. Hónuk alá szorítjateke a könyvet, két kezüket bedugjateke a keblükbe, az ing alá, úgy szaladnak fel az iskolába, átfázva, köhögve. Ha én egy kicsit köhécselek, mindjárt nem eresztenek az iskolába,

itatják a Margit-vizet. Hiába mondom: nem vagyok beteg, hogy azok a szegény fiúk mind jobban köhögnek, mégis iskolába járnak! Igazán szégyelem magamat. De úgy kell lenni, hogy ezekre a fiúkra otthon nem vár meleg szoba. Hideg szobában kelnek fel s szaladnak az iskolába melegedni. Az ám, csak hogy ha korán érkeznek, kint kell fagyoskodni az utcán. A kapu zárva. Az iskolaszolga nem nyitja ki fél nyolcz előtt. Én ezt sehogyse tudom megérteni, hogy miért nem nyitják ki a kaput, amint egy gyermek megérkezik. Ó istenem! hiszen igaz, hogy sok csintalan gyermek van köztünk, némelyik még a padokra is felugrál, sőt buk-fenczet is vet a padok tetején, ami - azt mondják - nem illendő, de én meg azt hiszem, hogy lelketlenség azok elől a vékonyruhás gyerekek elől elzárni a meleg szobákat. Nagy bűn lehet a csintalanság, de azt hiszem, hogy nagy bűn lehet a lelketlenség is. Ez talán még nagyobb amannál is...

Azt mondhatom, hogy a mi keserűségem volt eddig, azt mind a házmesterek és az iskolaszolgák okozták. Alig van köztük, a ki goromba nem volna. Ha belőlünk durva, goromba emberek lesznek, ezt a házmestereknek és az iskolaszolgáknak köszönhetjük. A hány iskolában megfordultam, mindenütt azt tapasztaltam, hogy az iskolaszolgák nagyobb uraknak tartják magukat az igazgató-bácsiknál is. Ha egy kicsit sáros a lábunk, mindjárt felpofozással fenyegetőznek s a *szegényebb* fiúkat fel is pofozzák. A míg a tanító bácsik be nem jönnek, úgy viselik magukat, mintha ők volnának a tanítók, durván kiabálnak ránk: hé, hová mégy, hé? Megállj, hé? No, mindjárt kapsz pofont, ebadta kölyke! Irántunk, úrfiak iránt, egy kicsit szelídebbek, de ez nekem nem öröm. Fáj szívemnek a különbség. Mért nem vagyunk egyformák? Mért van nekem jó meleg téli kabátom s mért nincs a szomszédomnak? S mért nincs két téli kabátom, hogy az egyiket odaadhatnám annak a fiúnak, ki mindig kisirt szemmel, fölfagyott kézzel jó az iskolába?

Képelem, ezek a szegény fiúk, de megijedtek a hótól. Az első hótól. S úgy veszem észre, hogy ebben a fényes nagy városban sok-sok ezer gyermek éhezik, fázik, rongyoskodik. Az apától hallottam is nem egyszer, hogy nagy, rettentő nagy a nyomoruság Budapesten. S hogy a világ a feléről sem tud azoknak, a kik éheznek, nyomorkodnak. Most is véletlenül belepillantottam az apa asztalán egy levélbe s bár ez sem szabad, végig olvastam. Azt írja egy úri asszony, hogy a férje ott hagyta őt három gyermekével. A negyediket hozza a gólya. Semmijük sincs. Itt a tél. Meleg ruha nincs, fa nincs. Az utcái koldúsnak könnyű, az kiáll az utca sarkára, kinyújtja a kalapját s ez is, az is dob egy krajczárt bele. De ő *úri asszony*, ő nem állhat ki az utcára koldulni. „Ó, tegyen valamit érettem, nem, a gyermekeimért, uram!”

Jaj istenem, azt még igazán nem tudtam, hogy úri nyomoruság is van. Most már azt szeretném tudni, hogy a gazdag embereknek jó-e a szívük? Ha én gazdag volnék, mit nem cselekedném! De nincs egyebem, csak egy cserép „némám” s abban két forint. Ez csak egy pár czipőre való. Csak az én iskolámban hány czipő kellene! Megáll az eszem, nem tudom, hogyan lehetne segíteni a nyomorultakon. Én csak látom, hogy hull a hó s érzem, hogy a szívem nagyon szomorú...

Vakáció után.

Marci naplójából.

Egy szép álom volt a karácsonyi vakáció. Tíz nap volt valóképpen, de nekem úgy tetszik, mintha tegnap mondta volna a tanító bácsi: fiúk, az első félévnek vége. Menjete haza szépen, pihenjete. Ha szép idő lesz, sétáljatek mennél többet, mert az arcjatek egy kicsit halvány. Isten veletek. A viszontlátásig.

A tíznapos vakáció elröpült, holnap reggel megyek az iskolába. Bucsújom kedves játékszereimtel, képes könyveimtel s a kicsi Jézuskának sok szép ajándékától. A karácsonyfát is, melyet Szilveszter-estén még egyszer fölgyújtott az édes anyám, épp ma vitték el a ligetbe, ott valami nagy éji ünnepély lesz: szükség van a mi fenyőfánkra is. Isten veled, édes szép fenyőfa! Köszönöm, hogy békével turted sorsodat. Mert egy héten át folyton tarlóztunk gyöngé ágaidon, a mig leszedeük rólad azt a sok aranydiót, cukrot. Egyéb ékességeket az édes anyám szede le s ha jól vettem észre, gondosan elrejtete a szekrény fiában. De te így le-tarlózva még szebb, ékesebb valál tán! Úgy fáj a szivemnek, hogy nem maradhatsz itt örökre.

...Holnap megyek az iskolába. Már össze is raktam könyveimet, író- és rajzszereimet. A tanító bácsi nagyon szereti a rendet, a pontosságot. Én nyugodt vagyok s örömmel készülők az iskolába. Az édes anyám ugyan nyugtalankodik egy kicsit. Nincs megelevedve az arcjom színével. Sem az enyémmel, sem az iskolás testvéreimével. Én magam is csudálatosnak találom: kicsi testvérkém arcza olyan, mint a bazsarózsa, a miénk halvány.

- Egy-egy penészvirág - mondja az édes anyám - én nem tudom, mi lesz ezekből a gyermekekből.

Vajjon mi lehet az oka? Ezen már én is tünődtem nem egyszer. Félfüllel már többször hallottam az édes apától, hogy valami túlterhelést emlegetett.

- Túl vannak terhelve, ez az egész. Nem ők eszik meg a tudományt, hanem a tudomány ők.

Jézus Mária, szent József, az édes apa szavai szörnyen megejlesztettek. Ránéztem a nyelvtanomra, a számtani könyvemre s úgy tetszett nekem, mintha mindenknek akkora szája volna, mint egy sütökemence s hamm, be akarnak engem kapni. Na, szép volna, ha ezek a könyvecskék megenének engem! Olyan nincs. Én eszem meg őket! Meg én, megeszem.

Sok minden van ugyan a könyvecskémbe, a mit nem igen értek, de mindegy: azért is megeszem. Addig rágom, a mig lenyelem. Végre is, egész nap nem teszek egyebet, nekem kell hát győzedelmeskednem.

Egész nap! Ez egy kicsit mégis sok. Különösen, ha meggondolom, hogy ez így megy június végeig, aztán ősszel újra kezdem és így tart esztendőrel-esztendőre.

Kezdem érteni, hogy nem én eszem meg a tudományt, hanem a tudomány engem. Reggel fölkelek hat órakor. Nagyhirtelen felöltözöm, reggelizek, a leczkéimet gyorsan ismétlem s fél nyolczkor szaladok az iskolába. Ott ülök három órát, néha négyet is. Akkor ucczú, haza ebédelni. Magam is belátom, hogy már kiállhatatlan vagyok a türelmetlenkedésemmel. Kész-e az ebéd? Mikor teritnek? Mindjárt egy óra! Visszamegyek ebéd nélkül. Apa, mama dühös, mert a mig eszem, félszemmel folyton a faliorát nézem. A levesnek felét ott hagyom, a hús-nak is a felét, a tésztát meg sem izlelném, ha édes apa rám nem parancsolna: maradj. Futva futok ebéd után az iskolába, pedig oly jól esnék egy kevés pihenő. Úgy látszik, nemcsak a nagyok, de mi gyermekek is megekívánjuk ebéd után a pihenőt, egy kis szendergést... De nem lehet, nem lehet! Még két órát kell ülnünk az iskolában, meglehet: hármát is. Hazajövünk,

fölhajtjuk az uzsonna-kávét: jön a házi tanító. Ismét csak ülünk és csináljuk a feladatainkat. Az öcsém meg a hugom az alanyyal meg az állitmánnyal kinlódik, én idő-, hely-, mód-, ok- és célhatározó mellékmondatokon töröm a fejemet. A nyelvtani szabályok tánczólnak bódult fejemben.

Sok keserűséget okoztak már nekem ezek a nyelvtani szabályok. Az én gyermek-eszemmel úgy találom, hogy ezek nem elemi iskolás fiúknak valók, a kik közt a legtöbb még értelmesen sem tud beszélni. Engem, mielőtt iskolába adtak, a tanítóm nyelvtani szabályok nélkül megtanított a helyesírásra és fogalmazásra. A dolog igen egyszerű. Gondolj valamit, mondd ki és ird le úgy, a hogy kimondtad. És így jóformán magamtól rájöttem, hová kell pontos vessző, kettős pont, s százszor is leirtam: édes jó apám, beszélj a Jézuskával, hozzon nekem képes könyvet, - s bizony sejtelmem sem volt, hogy az édes, a jó, a képes „jelzőnek neveztetik”.

Azt sem tudom megérteni, minek kínoznak minket a német olvasással és írással, mikor a mit olvasunk, abból egy árva szót sem értünk? Nem értvén, mit olvasunk, mindnyájunknak nagyon unalmas, annak, a ki hallja, roppant mulatságos a mi dadogásunk, bátortalan babukolásunk. S haj, édes Jézuskám, ha hallanád, mikor az én hugom magolja a zsoltárt, mit a tiszteletes bácsi fölrad neki! Egyet én is megtanultam, bár nem értem, addig magolta hangos szóval a gyermekszobában. Azt mondja:

„Perelj, Uram, perlőiddel,
Harczolj én ellenségimmal;
Te paizsodat ragadd elő,
Én segedelmemre állj elő:
Dárdádat nyujtsd ki kezeddél,
Ellenségimet kergesd el...”

Én igazán nem tudom, miféle ellenségei lehetnek az én hugomnak, ha csak a kicsi öcsémet nem érti annak, mert az már sok kárt tett a hugom babáiban, meg főzőedényeiben.

Te jó Isten, a ki belátsz az én lelkembe, te tudod legjobban, hogy én örömmel, jókedvvel tanulok, de igazat beszélve, sokallom egy kicsit. Hetek mulnak, hogy nem sétálunk, csak vasárnap, ha szép idő van. Reggeltől estig iskola, feladatok készítése. Pedig érzem, hogy ha a könyveket rövidebben, világosabb, egyszerűbb nyelven írják, nem nekünk való dolgokat nem tanítanának, elég volna bőven egy félnapot lennünk az iskolában. Így az egész nap sem elég. Hogy ezt az okos, tudós bácsik nem látják s ha látják, a mi kínzatusunk ellen a bácsik, de különösen a szülők egy akarattal fel nem láznak: ezt én igazán nem értem. Hisz látom, tapasztalom, hogy a mint engem, minden gyermeket szeretnek a szülei, aggódnak az egészségükért, testüknek az épségeért s nagy szomorúság a szívüknek, ha gyermekük csenevész, sápadó penészvirág.

Mit akarnak velünk? Nézzék meg az iskolába siető gyermekeket s nem hiszem, hogy a szívük meg nem esnék rajtuk. Na, furcsa katonák leszünk mi, azt mondhatom.

De hát jól van, ha így tetszik a nagyoknak. Én megadom magamat s jó kedvvel megyek holnap az iskolába, bár érzem, hogy megesz a tudomány...